

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit gedrags- en
maatschappijwetenschappen

**Loopbaanoriëntatie en –begeleiding voor vmbo-leerlingen
uit Gezinnen met een Migratieachtergrond:
Een Reviewstudie naar de Rol van Ouderbetrokkenheid**

Marleen Kremer

S1852906

Faculteit der Gedrags– en Maatschappijwetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

PAMAOW04: Masterthesis

Supervisor: Prof. dr. Hanke Korpershoek

Tweede beoordelaar: dr. Jolien Mouw

1 april 2022

A thesis is an aptitude test for students. The approval of the thesis is proof that the student has sufficient research and reporting skills to graduate, but does not guarantee the quality of the research and the results of the research as such, and the thesis is therefore not necessarily suitable to be used as an academic source to refer to. If you would like to know more about the research discussed in this thesis and any publications based on it, to which you could refer, please contact the supervisor mentioned.

Abstract

De invoering van LOB als examenonderdeel van het vmbo in 2016 heeft tot meer aandacht voor studieloopbaanbegeleiding geleid. Echter ontbreekt het aan overzichtsstudies met wetenschappelijk onderbouwde concrete handvatten voor vmbo-scholen om LOB-begeleiding met ouderbetrokkenheid te optimaliseren, specifiek voor leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond. Daarom stond in deze systematische literatuurreview de vraag centraal wat er in de wetenschappelijke literatuur van 2016-2021 bekend is over welke variabelen en werkzame mechanismen van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo (of vergelijkbaar internationaal onderwijs) het studiekeuzeproses van leerlingen met een migratieachtergrond beïnvloeden. Hiertoe zijn in deze reviewstudie 24 nationale en internationale wetenschappelijke publicaties vanuit de vier geneste lagen van het bio-ecologische model van Bronfenbrenner beschouwd (het micro-, meso-, exo- en macrosysteem). Een algemeen patroon van een tiental aan vooral generieke factoren (geldend voor alle vmbo-leerlingen), maar ook differentiële factoren (specifiek voor vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond) lijkt van invloed op ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond. De tien factoren (*studieloopbaangerichte thuisomgeving, kwaliteit van studieloopbaangerichte interacties, partnerschap tussen ouders en school, verschillen in ideeën over invulling partnerschap, sociale leefomgeving, betrokkenheid van ouders met school, professionaliteit van docent, sociaal netwerk, cultuurhistorische noties en acculturatieproces*) hebben een vooral positieve, maar soms ook een negatieve invloed op de betrokkenheid van ouders met een migratieachtergrond bij het studieloopbaankeuzeproses van hun kind in het vmbo. Tot slot worden sterktes en limitaties van dit onderzoek als ook zowel mogelijke onderwijswetenschappelijke als onderwijspraktische implicaties besproken.

Keywords: Loopbaanoriëntatie en –begeleiding, vmbo-leerlingen, migratieachtergrond, ouderbetrokkenheid, Bronfenbrenner’s bio-ecologische systeemtheorie

Loopbaanoriëntatie en –begeleiding voor vmbo-leerlingen

uit Gezinnen met een Migratieachtergrond:

Een Reviewstudie naar de Rol van Ouderbetrokkenheid

Loopbaanoriëntatie- en begeleiding (LOB) is in de jaren negentig van de vorige eeuw ingevoerd met als doel voor leerlingen de overgang tussen het secundair en tertiair onderwijs te verbeteren en hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten (Van den Berg e.a., 2017). Om de positie, kwaliteit en continuïteit van LOB te waarborgen, is deze in het Nederlandse onderwijscurriculum van het secundair onderwijs verankerd (Vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs, 2022). Sinds 2016 heeft LOB binnen het vmbo een meer centrale plaats gekregen en vormt het een verplicht examenonderdeel. Het loopbaancompetentiemodel van Kuijpers en Meijers (2012) wordt hierbij als uitgangspunt gebruikt. Iedere vmbo-leerling dient op basis van een loopbaandossier vijf loopbaancompetenties ontwikkelen: (1) kwaliteitenreflectie, (2) motievenreflectie, (3) werkexploratie, (4) loopbaansturing en (5) netwerken. Deze competenties ondersteunen de leerling bij het verkrijgen van inzicht in zichzelf, in passende beroepsmogelijkheden (Vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs, 2022) en zijn bepalend voor de persoonlijke identiteitsontwikkeling en tevredenheid met de loopbaan in de toekomst (Hotchkiss & Borow, 1996). Scholen hebben de taak om leerlingen hierin te begeleiden (Kuijpers e.a., 2018). Hoe echter vorm en inhoud aan LOB gegeven wordt, is een verantwoordelijk van de school zelf (Vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs, 2022).

Aan het einde van het tweede schooljaar kiezen vmbo-leerlingen een specialisatie en aan het einde van het vierde jaar een vervolgstudie. Dit zijn cruciale keuzemomenten die hun toekomstige studieloopbaan wezenlijk beïnvloeden omdat het bepaalde wegen opent, maar tegelijkertijd ook routes afsluit (Gelderblom e.a., 2021). Meerdere onderzoeken tonen echter aan dat leerlingen op deze jonge leeftijd nog niet (goed) kunnen kiezen omdat nog niet

volledig ontwikkelde cognitieve vaardigheden enerzijds maken dat ze hun eigen interesses en capaciteiten niet kennen en anderzijds de consequenties van hun handelen en (studie)keuzes niet kunnen overzien (o.a. Neuvel & Van Esch, 2010; Stokking e.a., 2004). Dit leidt mogelijk tot een groot aantal drempels, uitdagingen en problemen in het studieloopbaankeuzeproces, met name bij leerlingen uit de lagere sociaaleconomische milieus en uit gezinnen met een migratieachtergrond (Huijnk & Andriessen, 2016; Jennissen e.a., 2018; Van Zenderen e.a., 2011). Onder leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond worden leerlingen verstaan met ten minste één ouder die in het buitenland geboren is (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022).

Leerlingen met een migratieachtergrond krijgen dikwijls een lager schooladvies, switchen of verlaten vaker school, doen gemiddeld langer over het voltooien van hun opleiding, hebben veelal een utopisch beeld van beroepen, kiezen vaker voor opleiding met beroepen met minder gunstig arbeids- en toekomstperspectief, betreden de arbeidsmarkt met een lager startniveau en missen vaker een relevant netwerk voor studiekeuzesucces (Petit e.a., 2013; De Winter-Koçak & Badou, 2020). Cijfers tonen bovendien aan dat leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond tweemaal zo vaak dan autochtone leerlingen in de overgang vmbo-mbo of in het eerste jaar van het mbo uitvallen (Herweijer, 2008; Petit e.a., 2013) en dat de werkloosheid onder hen ook ruim tweemaal zo groot is (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). Deze grote werkloosheid wordt gedeeltelijk toegeschreven aan de financiële crisis die in 2009 begon, maar ook aan de (ongunstige) studiekeuze die leerlingen met een migratieachtergrond in het vmbo maakten (Meng e.a., 2016). Meng en anderen (2016) laten zien dat deze leerlingen vaker voor de sector economie kiezen, met gemiddeld het hoogste werkloosheidscijfer (13%). Dit is niet alleen nadelig voor de toekomstige studieloopbaan van leerlingen zelf, maar door de kosten die het teweegbrengt ook voor de maatschappij (Neuvel & Van Esch, 2010). Deze problematiek suggereert dat er bij vmbo-

leerlingen met een migratieachtergrond iets wringt bij de oriëntatie op het vervolgonderwijs en de beroepsoriëntatie. LOB lijkt bij deze groep leerlingen niet goed aan te sluiten, terwijl een goede studiekeuzebegeleiding in het bijzonder voor hen een belangrijke bijdrage kan leveren aan het verminderen van switchgedrag of het vroegtijdig schoolverlaten (Elffers, 2011; Korpershoek e.a., 2016; Warps, 2013; De Winter-Koçak & Badou, 2020).

Onderzoekresultaten naar de wijze waarop leerlingen in het vmbo (of internationaal vergelijkbaar onderwijs¹) tot een studiekeuze komen, zijn gefragmenteerd en niet eenduidig (Watson & McMahon, 2005). Bovendien zijn studies die zich specifiek richten op leerlingen met een migratieachtergrond in het vmbo schaars (Van Rooijen e.a., 2019). Hierdoor is niet volledig bekend welke werkzame mechanismen en variabelen studiekeuzebegeleiding specifiek voor deze groep vmbo-leerlingen effectief maakt. Ook is het onduidelijk in hoeverre de ondersteuningsbehoeften van deze leerlingen mogelijk verschillen van leerlingen zonder migratieachtergrond en of wellicht een gedifferentieerde aanpak in begeleiding bij hun schoolloopbaankeuze gewenst is.

De Rol van School bij LOB

Het is evident dat scholen een belangrijke rol spelen in het studiekeuzeproces van hun leerlingen (Van Rooijen e.a., 2019; Strijk & Diender, 2016b; Vansteenkiste e.a., 2005). Uit verscheidene studies blijkt dat scholen de studiekeuze van vmbo-leerlingen kunnen beïnvloeden door (meer) informatie te bieden over opleidings- en beroepsmogelijkheden en arbeidsperspectieven (o.a. Fourage e.a., 2016; Petit e.a., 2013). Hierover bestaan echter geen overzichtsstudies met wetenschappelijk onderbouwde concrete handvatten voor scholen.

---

1. Internationaal gezien is het Nederlandse onderwijscontext vrij uniek (Korpershoek et al., 2016). Vooral het strikte onderscheid tussen mbo en hbo en de vmbo-mbo overgang zoals Nederland kent, wordt nauwelijks aangetroffen in andere landen. Door de verschillen in onderwijs en terminologie tussen landen zijn internationale studies in deze thesis geselecteerd op internationaal vergelijkbaar onderwijs, gebaseerd op leeftijds categorie en een niet-universitaire vierjarige vervolgopleiding in het tertiair onderwijs zodat dit grotendeels overeenkomt met de Nederlandse situatie.

Zowel de school als leerlingen zelf vinden LOB belangrijk voor het studiekeuzeproces (Korpershoek e.a., 2016). Leerlingen geven aan informatievoorziening over studiekeuze en arbeidsmarktperspectieven vanuit school te verwachten (Van Rooijen e.a., 2019). Het aanbieden van praktisch toepasbare, volledige en betrouwbare informatie lijkt hieraan tegemoet te komen (Fourage e.a., 2017). Bovendien kunnen docenten hierin voor vmbo-leerlingen mogelijk een belangrijke rol spelen, ook bij leerlingen met een migratieachtergrond (Groeneveld & Van Steensel, 2009). Een leerling dient zich in dit studiekeuzeproces echter wel gehoord en gezien te voelen. Ook is het belangrijk culturele verschillen te respecteren (De Jong & Nelis, 2018). Wanneer er sprake is van een bepaalde mate van culturele sensitiviteit (Stimuleringsproject LOB, 2015) lijkt een persoonlijke band met de docent de studiekeuze van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond positief te beïnvloeden (De Winter-Koçak et al., 2018).

De Rol van Ouders bij LOB

Verschillende studies tonen aan dat de invloed van ouders op de studieloopbaankeuzes van leerlingen groot lijkt te zijn (o.a. Bryant e.a., 2006; Kim, 2014; Klaassen e.a., 2010; Kuijpers e.a., 2018; Lusse, 2013; Oomen, 2010; Schut e.a., 2013). Dit geldt voor (vrijwel) alle ouders, ongeacht hun opleidingsniveau of sociaaleconomische status (Desforges & Abouchaar, 2003; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; Ule e.a., 2015). Ouderbetrokkenheid en -participatie binnen het studiekeuzeproces en de loopbaanontwikkeling kan de cognitieve ontwikkeling en de prestaties van vmbo-leerlingen positief beïnvloeden (Hamstra & Van den Ende, 2006). Er wordt namelijk aangenomen dat adequate ondersteuning van ouders de intrinsieke (studie)motivatie, het positieve zelfbeeld en het welbevinden van hun kind vergroot (o.a. Bakker e.a., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Hill & Tyson, 2009; Hoover-Dempsey & Sandler, 2005; Pomerantz e.a., 2007). In overeenstemming met de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan (1985, 2000) vonden McWayne en collega's (2004)

dat leerlingen van meer betrokken ouders zelf ook meer bij school betrokken zijn, een meer positieve attitude en een hogere motivatie voor leren ontwikkelen. Bovendien toonden Fan en Williams (2010) aan dat negatieve communicatie van ouders over lage cijfers bij leerlingen leidt tot vermindering van motivatie en betrokkenheid, terwijl positieve communicatie over studiekeuzes motivatie en zelfvertrouwen (ten aanzien van wiskunde en Engels) positief beïnvloeden. Positieve communicatie lijkt voor ouders dus een middel om ondersteuning te bieden aan hun kind (Van Eck e.a., 2013). Een ontwikkeling die vervolgens mogelijk een grotere neiging tot studie- en werkexploratie sorteert (Dietrich & Kracke, 2009) en kan bijdragen aan betere studieprestaties, studiekeuzes en minder vroegtijdig schoolverlaten (Bakker e.a., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Hill & Tyson, 2009; Hoover-Dempsey & Sandler, 2005; Jeynes, 2007; Kuijpers e.a., 2018; Pomerantz e.a., 2007).

Volgens Lusse en collega's (2016) zijn er drie verschillende dimensies van ouderbetrokkenheid te onderscheiden, namelijk: (1) ouderparticipatie gericht op de school of klas, (2) thuisbetrokkenheid en (3) een partnerschap tussen ouders en school gericht op het kind. Hoewel docenten vooral ouderparticipatie op school waarderen, lijkt juist thuisbetrokkenheid effect te hebben op het schoolsucces van leerlingen (o.a. Bakker e.a., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Hill & Tyson, 2009, Jeynes, 2007). De thuisbetrokkenheid van ouders kan zich uiten in drie vormen: (1) pedagogische ondersteuning en aanmoediging, (2) het bieden van een leerondersteunende structuur en (3) het voeren van loopbaanondersteunende interacties over interesses, kwaliteiten, motieven, ambities, vaardigheden, plannen, verwachtingen, ervaringen en doelstellingen ten aanzien van de studieloopbaan (Lusse e.a., 2016; Strijk & Diender, 2016a). Hoewel het bieden van randvoorwaarden als een leerondersteunende en pedagogische thuisstructuur belangrijk zijn voor een optimaal leerklimaat (Bakker e.a., 2013), lijkt vooral de loopbaanondersteunende component van thuisbetrokkenheid van essentieel belang voor de bijdrage die ouders kunnen

leveren bij LOB in het vmbo.

Ouders met een Migratieachtergrond

Niet alle ouders met kinderen op het vmbo weten dat zij de studieloopbaankeuze van hun kind kunnen beïnvloeden, terwijl betrokkenheid hierin juist het verschil kan maken (Keller, 2004). Op welke manier ouders betrokken zijn bij de studieloopbaankeuzes van hun kinderen hangt af van de ouder-kindrelatie die zij hebben (Young e.a., 2001), het idee dat ouders hebben van hun eigen rol binnen de schoolloopbaan van hun kind (Kuijpers e.a., 2018), de mate waarin zij zich verwelkomd voelen door de school van hun kind en uitgenodigd voelen om hun ouderbetrokkenheid te tonen (Hoover-Dempsey & Sandler, 2005).

Zowel de kwaliteit als kwantiteit van ouderbetrokkenheid en studieloopbaanondersteuning kan in gezinnen met lageropgeleide ouders en ouders met een migratieachtergrond door verschillende sociaaleconomische factoren onder druk komen te staan (Desforges & Abouchaar, 2003). Toch kunnen ook deze ouders een belangrijke positieve rol spelen in het studiekeuzeprocess van hun kind (Lacante e.a., 2007; Van Esch, 2011), als zij maar de juiste handvatten hebben (Desforges & Abouchaar, 2003; Driessen e.a., 2010). Specifiek voor leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond speelt de invloed van bepaalde voorkeuren, waarden en normen die gebonden zijn aan cultuur en etniciteit (Van Esch e.a., 2011; Kuijpers e.a., 2018; De Winter-Koçak & Badou, 2020). Echter lijken ouders van leerlingen met een migratieachtergrond eerder onzeker over hun toegevoegde waarde in dit begeleidingsproces (Desforges & Abouchaar, 2003; Van Esch e.a., 2011). Zo blijkt uit interviews van Kuijpers en collega's (2018) dat zij een hogere drempel ervaren om de school van hun kinderen te benaderen en vaker twijfelen aan hun rol, capaciteiten en effectiviteit om hun kind te kunnen begeleiden. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn bijvoorbeeld verschillen in taal, cultuur en opvoedingsstijl (Lusse e.a., 2016). Ouders met een migratieachtergrond lijken in Nederland namelijk vaker een taalbarrière te ervaren, minder essentiële kennis over

(de inrichting van) het Nederlandse onderwijssysteem en een meer beperkt zicht op beroepsmogelijkheden te hebben (Kuijpers e.a., 2018; Van Esch e.a., 2011; De Winter-Koçak & Badou, 2020). Ook het gebrek aan hulpbronnen in de directe sociale omgeving en een sociaal kapitaal netwerk lijkt hierin een belangrijke rol te spelen (Dormeier Freire & Giang, 2012; Van Esch e.a., 2011). Zo blijkt uit de onderzoeken van Crul (2015), Petit en collega's (2013) en Terwel en anderen (2011) dat het sociale netwerk van familie en vrienden van gezinnen met een migratieachtergrond gemiddeld genomen minder toegang heeft tot het Nederlandse onderwijssysteem en beroepsmogelijkheden, zeker wanneer het nieuwkomers betreft (Bakker e.a., 2013). Toch lijkt specifiek voor het studiekeuzeprocés van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond ondersteuning uit een breed sociaal netwerk belangrijk (Crul, 2000; Wolff, 2013).

Partnerschap bij LOB

Om vorm, inhoud en invulling te geven aan de studieloopbaanondersteuning van vmbo-leerlingen thuis is een samenwerking tussen de school en ouders erg belangrijk (Kuijpers e.a., 2018). Het afstemmen van deze samenwerking met de juiste begeleiding voor leerlingen is een taak die bij de school ligt (Kuijpers e.a., 2018). Echter blijkt uit onderzoeken van Kuijpers en collega's (2018), Lusse (2013) en Strijk en Diender (2016a,b) dat scholen weinig ideeën hebben over hoe zij lageropgeleide ouders met een migratieachtergrond over de drempel naar de school kunnen krijgen en het moeilijk vinden om een loopbaangerichte partnerschap met ouders met een migratieachtergrond op te bouwen.

Docenten hebben minder contact met ouders met een migratieachtergrond dan met autochtone ouders (Coll e.a., 2002; De Koning e.a., 2010). Dit komt mogelijk doordat ouders met een migratieachtergrond in het Nederlands een taalbarrière en gebrekkige communicatieve vaardigheden ondervinden. Ook lijken (negatieve) vooroordelen van docenten over ouders met een migratieachtergrond invloed te hebben op de gesprekken die zij

met ouders aangaan (Cherng, 2016). Bovendien blijkt uit onderzoek van Smit en collega's (2005) dat ouders met een migratieachtergrond ervaren dat docenten door lage verwachtingen hen in vergelijking met autochtone ouders minder goed informeren.

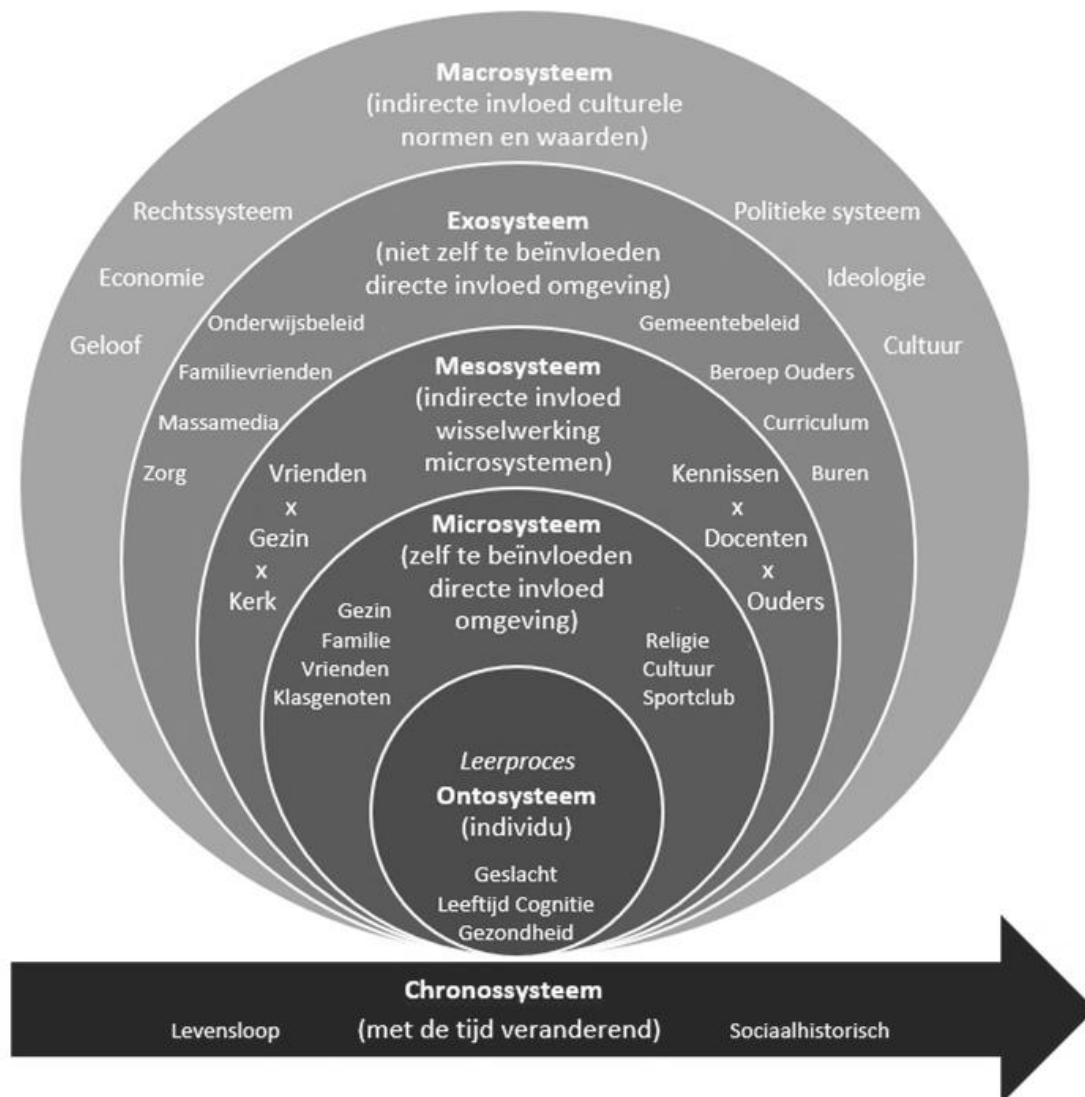
Hoewel steeds meer onderzoek wijst op de meerwaarde van een effectieve samenwerking tussen scholen en ouders (o.a. Boonk e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016a) in het vmbo is niet geheel duidelijk welke variabelen van ouderbetrokkenheid dit partnerschap effectief maken. Bovendien is door het ontbreken van overzichtsstudies onbekend welke specifieke mechanismen hierin bij LOB op het vmbo een rol spelen. Verder is onduidelijk welke factoren bij LOB voor vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond kunnen bijdragen aan een effectieve studiekeuze. Ook is voor deze leerlingen nog niet onderzocht hoe scholen de invulling van LOB zo kunnen vormgeven dat dit leidt tot een vruchtbare samenwerking tussen ouders, school en leerlingen.

Bronfenbrenner Bio-ecologische Systeemtheorie

Als gevolg van een partnerschap tussen de ouders en school worden leerlingen zowel individueel als gezamenlijk beïnvloed door de interacties met ouders en school (Epstein, 2011). Omdat het partnerschap bij LOB in het vmbo een complex concept is dat sterk afhankelijk is van de kenmerken van de leerling, ouders en school, maar ook van de sociale context waarin de leerling zich bevindt en van de interacties met de omgeving wordt de literatuur in deze reviewstudie beschouwd vanuit het bio-ecologische model van Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1979). Dit model (zie Figuur 1) gaat ervan uit dat de ontwikkeling van een persoon voortvloeit uit de interactie tussen een psychologisch ontwikkelend individu (gelabeld als het ontosysteem) binnen ecologische systemen. In deze thesis is dit de (in)directe invloed van de sociale omgeving van de vmbo-leerling op (ouderbetrokkenheid bij) de studieloopbaanontwikkeling. De omgeving bestaat volgens het model uit vier geneste lagen van het micro-, meso-, exo- en macrosysteem (Bronfenbrenner,

Figuur 1

Bronfenbrenner Bio-ecologische Systeemtheorie van Ontwikkeling

Noot. Gebaseerd op Bronfenbrenner, U., & Morris, P. (2006). The Bioecological Model of Human Development. In R. M. Lerner and W. Damon (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Theoretical Models of Human Development* (pp. 793-828). John Wiley & Sons Inc.

1979). Des te verder de laag van de leerling afstaat, des te meer de invloed op indirecte wijze plaatsvindt. Bovendien veranderen alle ecologische lagen met de tijd (gelabeld als het chronosysteem). De toepassing van het holistische karakter van Bronfenbrenners model is specifiek van belang voor leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond omdat het

netwerk van hun gemeenschap zich als een subsysteem binnen het netwerk van de Nederlandse gemeenschap bevindt (Paat, 2013).

De centrale laag van Bronfenbrenners model bestaat uit het *ontosysteem* van de leerling zelf, het individu, waarin specifieke biologische, cognitieve en karakterkenmerken zorgen voor de ontwikkeling van bepaald gedrag. Dit bestaat bijvoorbeeld uit cognitieve vaardigheden die noodzakelijk zijn voor een goed leerproces, maar ook uit vaardigheden die nodig zijn voor identiteitsontwikkeling of de ontwikkeling van voldoende motivatie (Bronfenbrenner, 1979). De cirkel die het meest nabij de leerling staat, wordt gevormd door het *microsysteem*. Dit systeem bestaat uit directe contacten van de omgeving waarin de leerling de meeste tijd spendeert, bijvoorbeeld met het gezin, de familie, klasgenoten en vrienden, maar ook de sportclub of kerkgemeenschap (Bronfenbrenner, 1979). De volgende laag van het model betreft de invloed van het *mesosysteem*. Dit systeem bestaat uit de wisselwerking tussen de verschillende contexten van het microsysteem, zoals de gezamenlijke invloed van het gezin en de school, vrienden en kennissen van de kerk of die van ouders en docenten op de ontwikkeling van de leerling (Bronfenbrenner, 1979). Vervolgens bestaat de derde laag, het *exosysteem*, uit zaken waar de leerling zelf geen invloed op heeft, maar die wel direct invloed hebben op de ontwikkeling van de leerling. Hieronder vallen bijvoorbeeld de buurt waarin een leerling opgroeit, de school, het onderwijsbeleid of curriculum, de zorg die een leerling ontvangt, het beroep van de ouders of het lokale beleid van de gemeente (Bronfenbrenner, 1979). Verder wordt de buitenste cirkel van het model gevormd door het *macrosysteem* wat bestaat uit componenten die de leerling op afstand beïnvloeden. De cultuur, het politieke systeem, de economische structuur en de wetten binnen Nederland hebben alle invloed op de manier waarop een leerling opgroeit en welke ideologie, normen en waarden worden ontwikkeld (Bronfenbrenner, 1979). Bij leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond speelt ook die invloed van de cultuur van de ouders een rol (Van Esch

e.a., 2011; Kuijpers e.a., 2018; Paat, 2013; De Winter-Koçak & Badou, 2020). De vier geneste ecologische lagen worden overstegen door het *chronossysteem* dat bestaat uit de tijd waarin een leerling opgroeit, de transities die hierin worden doorgemaakt en in welke chronologische volgorde gebeurtenissen zich in de levensloop van de leerling afspelen (Bronfenbrenner, 1979).

Samengevat heeft deze thesis als doel om middels literatuuronderzoek na te gaan welke kenmerken en werkzame mechanismen belangrijk zijn voor de studiekeuze van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond. Specifiek wordt hier de rol van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo betrokken. Tevens wordt gekeken naar generieke overeenkomsten tussen vmbo-leerlingen met en zonder migratieachtergrond en naar typerende verschillen tussen beide groepen. Ook biedt deze reviewstudie zicht op de vraag of een gedifferentieerde aanpak in begeleiding bij studieloopbaankeuze volgens de wetenschappelijke literatuur voor leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond gewenst is. Binnen het kader van Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie staat in deze thesis de volgende onderzoeksvraag centraal:

Wat is er in de nationale en internationale wetenschappelijke literatuur bekend over de invloed van ouderbetrokkenheid bij LOB op het studiekeuzeproces van leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond in het vmbo?

Methode

In deze thesis is de wetenschappelijke literatuur over de rol van ouderbetrokkenheid bij LOB voor de studiekeuze van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond in kaart gebracht. Middels een systematische literatuurreview is op transparante en gestructureerde wijze informatie verzameld en bewijs gegenereerd (Baarda, 2019). De associatie tussen enerzijds de ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo en anderzijds de studiekeuze van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond staat in deze review centraal.

Het doel is om het complexe concept van een partnerschap tussen de school en ouders bij LOB in het vmbo te typeren, de werkzame mechanismen binnen de relatie tussen ouderbetrokkenheid bij LOB en de studiekeuze van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond te beschrijven en hierover waar mogelijk generaliserende uitspraken te doen.

Procedure

Voor dit literatuuronderzoek is zowel nationale als internationale wetenschappelijke literatuur geraadpleegd. De literatuur is gezocht met de zoekmachines ERIC, PsycINFO en SmartCat. Om de omvang van de literatuurreview in te perken, zijn publicaties van de laatste vijf jaar geselecteerd (2016-2021). Ook is LOB sinds 2016 in het vmbo een verplicht examenonderdeel. In de zoekopdrachten zijn de volgende Nederlandstalige zoektermen gebruikt: ((“loopbaanoriëntatie- en begeleiding” OR “LOB” OR “studiekeuze” OR “loopbaankeuze” OR “keuzebegeleiding” OR “studiekeuzebegeleiding” OR “beroepskeuze”) AND (“vmbo” OR “VMBO” OR “middelbare school” OR “secundair onderwijs” OR “voortgezet onderwijs” OR “middelbaar onderwijs”) AND (“ouderbetrokkenheid” OR “ouders”) AND (“migratieachtergrond” OR “niet-westerse migranten” OR “allochtonen”)).

Voor de internationale literatuur is gebruikt gemaakt van de volgende Engelstalige equivalenten: ((“career guidance” OR “career choice” OR “career development” OR “personalized career counseling” OR “personal development” OR “career orientation” OR “guidance counseling” OR “job readiness” OR “career readiness”) AND (“secondary education” OR “pre-vocational education” OR “middle school”) AND (“parent involvement” OR “parental involvement” OR “parent engagement” OR “parental engagement” OR “parental support” OR “parent support” OR “parental support” OR “parent participation” OR “parental participation” OR “parents”)) AND (“non-western foreigners” OR “immigrants” OR “immigrant” OR “migrants” OR “migrant” OR “ethnic minorities” OR “ethnic minority” OR

“race” OR “racial” OR “black”)).

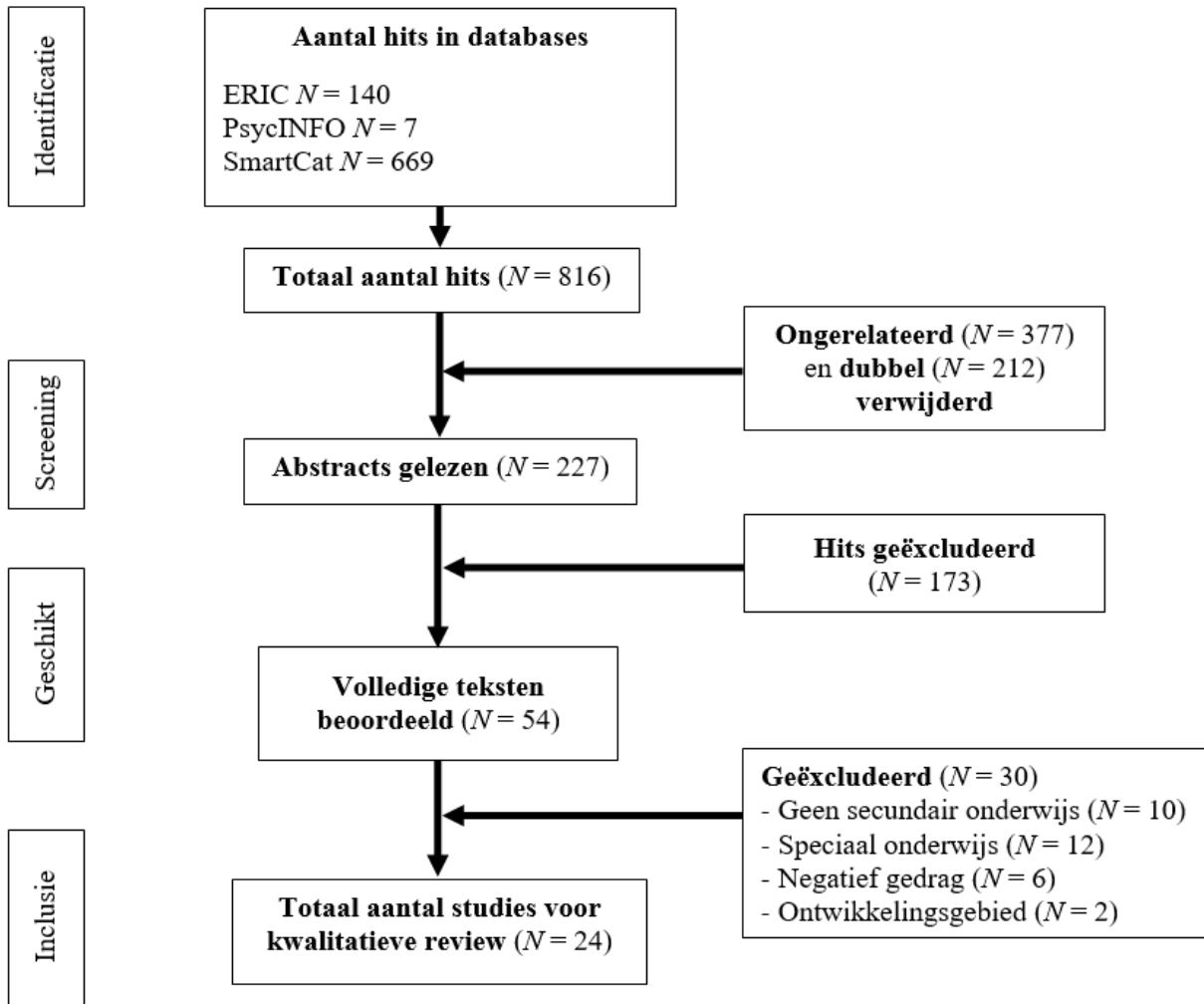
Selectie

Een zoekopdracht in de databases van ERIC, PsycINFO en SmartCat in september 2021 gaf een totaal van $N = 816$ hits. Nadat de niet aan het onderwerp gerelateerde literatuur en het aantal dubbele publicaties was verwijderd, bleven er $N = 227$ unieke teksten over. Vervolgens werd na het lezen van de *keywords* en *abstracts* van publicaties bepaald of ze in aanmerking kwamen voor nadere bestudering. Artikelen werden enkel geselecteerd wanneer zij aan de volgende drie eisen voldeden: de publicatie betrof onderzoek (1) naar de rol van ouderbetrokkenheid bij loopbaanoriëntatie en –begeleiding en studiekeuzesucces van leerlingen, (2) naar vmbo-leerlingen, of internationaal vergelijkbaar onderwijs, uit gezinnen met een migratieachtergrond in het regulier voortgezet onderwijs en (3) dat tussen 2016 en 2021 in een wetenschappelijk tijdschrift gepubliceerd en *peer-reviewed* is of een Nederlands onderzoeksrapport betreft, geschreven door onderzoekers. In totaal voldeden $N = 173$ artikelen niet aan de inclusiecriteria, zodat er $N = 54$ mogelijk geschikte artikelen over bleven. Studies met een focus op negatief gedrag (o.a. pesten, depressie en agressie) werden uitgesloten omdat deze systematische review zich richt op gedrag dat bijdrage levert aan studieloopbaankeuzes. Verder werden studies met betrekking tot ouderbetrokkenheid bij leerlingen met taal-, leer- ontwikkelings- en gedragsstoornissen buiten beschouwing gelaten omdat deze studie zich richt op leerlingen zonder ontwikkelingsstoornissen. Hetzelfde geldt voor studies met een link tussen ouderbetrokkenheid bij leerlingen in landen uit ontwikkelingsgebieden zodat de uitkomsten voldoende relevant zijn voor de Nederlandse onderwijscontext. Een totaal van $N = 30$ studies zijn vanwege de besproken exclusiecriteria verwijderd. De zoekstrategie leverde een totaal van $N = 24$ publicaties op voor de inclusie van deze kwalitatieve reviewstudie: vijf Nederlandstalige en negentien Engelstalige artikelen (zie Figuur 2).

Figuur 2

Zoekstrategie Literatuurreview Ouderbetrokkenheid bij Studieloopbaankeuzes van Leerlingen in het Secundair Onderwijs uit Gezinnen met een Migratieachtergrond

Analyse

Van elke studie wordt gerapporteerd: (1) de auteurs, (2) het design van de studie (*interventie, observatie, interviews, vragenlijsten of literatuurreview*), (3) de steekproefgrootte, (4) de ecologische systemen van onderzoek (*micro-, meso-, exo- en macrosysteem*), (5) de indicatoren van ouderbetrokkenheid (*ouderparticipatie, thuisbetrokkenheid en partnerschap* naar Lusse en collega's (2016) en *pedagogische,*

leerondersteunende en loopbaanondersteunende interacties naar Lusse e.a. (2016) en Strijk en Diender (2016a)), (6) de indicatoren van de studiekeuze van leerlingen (*studieresultaten, LOB-competenties, reflecteren, exploreren, netwerken, loopbaansturing, toekomstambities, studiekeuze, keuzezekerheid en schoolverlaten* gebaseerd op Gelderblom e.a., 2021), (7) de ondernomen acties en (8) het land waar de studie is uitgevoerd.

In de resultatensectie wordt de geanalyseerde literatuur besproken. Eerst worden de bevindingen uit Nederlands onderzoek aangaande ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond gepresenteerd en vervolgens worden de resultaten uit de internationale literatuur gegeven. Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie wordt gebruikt om de resultaten op basis van de vier geneste systemen van interactie te organiseren: het *micro-, meso-, exo-* en *macrosysteem*.

Resultaten

Voor deze literatuurreview zijn 24 artikelen geselecteerd. Deze selectie is niet uitputtend, maar geeft de meest belangrijke onderzoeksresultaten van de afgelopen vijf jaar weer op het gebied van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo, specifiek gericht op leerlingen met een migratieachtergrond. Tabel 1 geeft een overzicht van de Nederlandstalige literatuur van deze reviewstudie en in Tabel 2 staan de Engelstalige studies weergegeven.

Karakteristieken

Alle vier de geneste interactiesystemen uit Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie (het *micro-, meso-, exo-* en *macrosysteem*) zijn aangetroffen in de literatuur die in deze reviewstudie is bestudeerd. Zie Figuur 3 voor een overzicht van de verdeling van de literatuur over deze systemen. Van het totale aantal artikelen betrof geen van de artikelen exclusief interacties op het niveau van het *micro-, meso-* en *exosysteem* en bespraken $N = 2$ studies enkel het *macrosysteem*. Het merendeel van de literatuur had betrekking op twee ($N = 8$) of drie ($N = 6$) systemen van de leerling tegelijk. Bovendien hadden acht artikelen een

Tabel 1

Nederlandstalige Literatuur over de Relatie tussen Ouderbetrokkenheid en het Studiekeuzesucces van vmbo-leerlingen

Nummer	Auteurs	Design	Steekproef	Niveau ecologisch systeem	Indicator ouderbetrokkenheid	Indicator studiekeuzesucces	Actie	Land
1	Kuijpers et al., 2018	<ul style="list-style-type: none"> •Vragenlijsten en interventie •Focusgroepen, interviews, logboeken en interventie 	<ul style="list-style-type: none"> •1101 lln, 639 ouders en 89 docenten •87 lln, 29 ouders en 52 docenten 	•Micro-, meso- en exosysteem	<ul style="list-style-type: none"> •Partnerschap ouders & school, loopbaangerichtheid en thuisbetrokkenheid •Partnerschap ouders & school, loopbaanadvies en ondersteuning van ouders 	<ul style="list-style-type: none"> •Loopbaancompetenties, loopbaanambities en keuzezekerheid •Netwerken, werkexploratie en loopbaansturing 	•City Deal Project	•Nederland
2	Lusse et al., 2016	<ul style="list-style-type: none"> •Focusgroepen, interviews, logboeken en interventie 	<ul style="list-style-type: none"> •87 lln, 29 ouders en 52 docenten 	•Micro-, meso- en exosysteem	•Partnerschap ouders & school en loopbaangerichtheid	•Loopbaancompetenties en toekomstambities	•City Deal Project	•Nederland
3	Lusse et al., 2018	<ul style="list-style-type: none"> •Literatuurstudie, diepte-interviews, vragenlijsten 	<ul style="list-style-type: none"> •30 lln, ouders en docenten •300 ouders 	•Micro-, meso- en exosysteem	•Partnerschap ouders & school, ouderparticipatie, thuisbetrokkenheid en loopbaanadvies	•Loopbaancompetenties, netwerken en werkexploratie	•Ouderbetrokkenheid bij Studiekeuze en Loopbaanoriëntatie	•Nederland
4	Strijk & Diender, 2016a	<ul style="list-style-type: none"> •Literatuurstudie, diepte-interviews, vragenlijsten 	<ul style="list-style-type: none"> •30 lln, ouders en docenten •300 ouders 	•Micro-, meso- en exosysteem	•Partnerschap ouders & school, ouderparticipatie en thuisbetrokkenheid	•Loopbaancompetenties, exploreren identiteit, netwerken en loopbaansturing	•Ouderbetrokkenheid bij Studiekeuze en Loopbaanoriëntatie	•Nederland
5	Strijk & Diender, 2016b	<ul style="list-style-type: none"> •Leer- en creëerkring 	<ul style="list-style-type: none"> •9 lln, 9 ouders, 6 docenten, 3 managers en 3 zorg-coördinatoren 	•Meso- en exosysteem	•Partnerschap ouders & school en loopbaangerichtheid	•Zelfinzicht, reflectievaardigheden, loopbaanontwikkeling en studiekeuze	•Leerling, Ouders en School Samen voor de Loopbaan	•Nederland

Tabel 2

Engelstalige Literatuur over de Relatie tussen Ouderbetrokkenheid en het Studiekeuzesucces van Leerlingen in het Secundair Onderwijs

Nummer	Auteurs	Design	Steekproef	Niveau ecologisch systeem	Indicator ouderbetrokkenheid	Indicator studiekeuzesucces	Actie	Land
6	Ardura & Perez- Bitrain, 2018	• Vragenlijsten	• 1060 lln	• Micro-, meso- en exosysteem	• Ondersteuning door ouders	• Keuze voor Bètaonderwijs	• Science Motivation Questionnair II	• Spanje
7	Barnes & Johnson, 2018	• Database, vragenlijsten	• 6580 lln en ouders	• Micro- en macrosysteem	• Ondersteuning door ouders	• Bèta studiekeuze, zelfvertrouwen en socialisatie	• 2002 Educational Longitudinal Study	• VS
8	Bean et al., 2016	• Database, vragenlijsten	• 21.400 lln en ouders	• Micro- en mesosysteem	• Ondersteuning door ouders	• Bèta studiekeuze, toekomstambitie, zelfvertrouwen en studentbegeleiding	• 2009 High School Longitudinal Study	• VS
9	Bhargava et al., 2017	• Vragenlijsten	• 674 families	• Micro- en macrosysteem	• Thuisbetrokkenheid, studieloopbaanverwachting en aanmoedigen tot netwerken	• Studieresultaten	• 2006-2008 California Families Project	• VS
10	Bodvin et al, 2019	• Vragenlijsten	• 2267 ouders PO • 1738 ouders VO	• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Partnerschap ouders & school	• Sociaalemotionele en academische ontwikkeling en studentbegeleiding		• België, Vlaanderen
11	Bottia et al., 2018	• Database, vragenlijsten	• 12.200 lln	• Macrosysteem	• Ondersteuning door ouders	• Studieresultaten en Bèta studiekeuze	• 2004 North Carolina Roots of STEM Success Project	• VS
12	Gottlieb, 2018	• Database, vragenlijsten	• 21.400 lln	• Macrosysteem	• Studieloopbaanverwachting,	• Bèta studiekeuze, toekomstambities en zelfvertrouwen	• 2009 High School Longitudinal Study	• VS
13	Hill et al, 2018a	• Vragenlijsten	• 624 lln	• Micro- en mesosysteem	• Loopbaangerichtheid, thuisbetrokkenheid, loopbaanadvies en support van ouders	• Exploreren identiteit, werkexploratie en toekomstambities		• VS

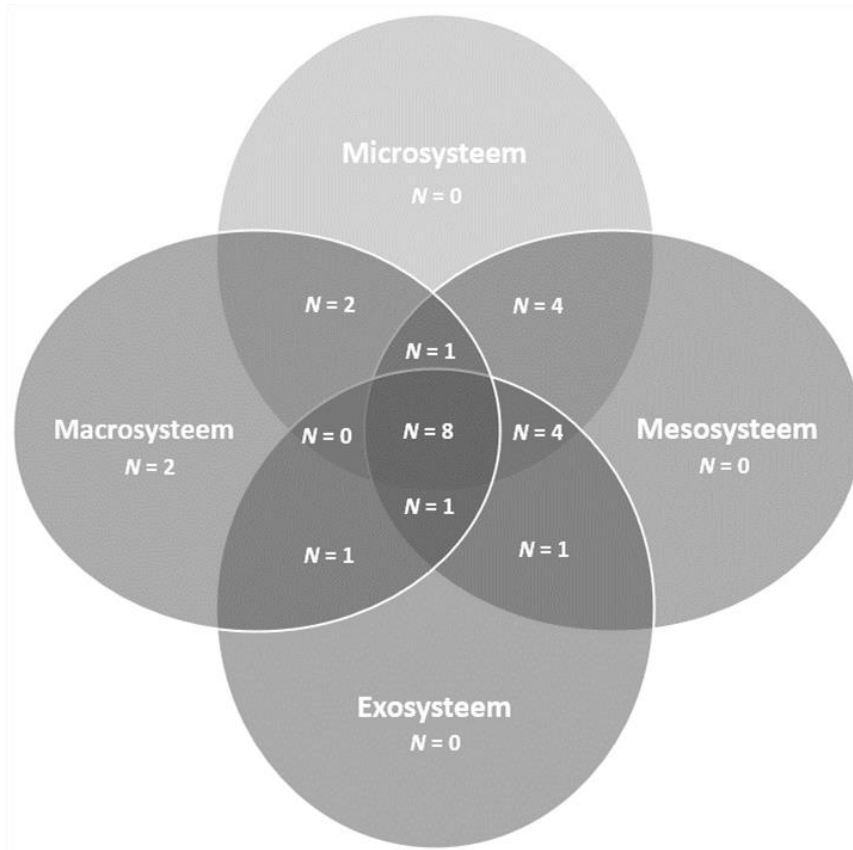
14	Hill et al., 2018b	• Vragenlijsten	• 624 lln	• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Loopbaangerichtheid, thuisbetrokkenheid, loopbaanadvies en support van ouders	• Studieresultaten en toekomstambities en -pessimisme		• VS
15	Hughes et al., 2019	• Review		• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Studieloopbaanverwachting, ouderparticipatie en ondersteuning door ouders	• Studiekeuze en toekomstambities		• VS
16	Kewalramani, 2017	• Interviews	• 11 lln en 11 ouders	• Micro-, meso- en macrosysteem	• Studieloopbaanverwachting, sturing en ondersteuning door ouders	• Studiekeuze		• Australië
17	Kewalramani & Philipson, 2020	• Interviews	• 12 lln en 12 ouders	• Meso- en macrosysteem	• Studieloopbaanverwachting en ondersteuning door ouders	• Studiekeuze		• Australië
18	Lindblad & Lundahl, 2020	• Interviews	• 27 jongvolwassen en ouders	• Meso-, exo- en macrosysteem	• Partnerschap ouders & school, sturing en ondersteuning door ouders	• Zelfvertrouwen, motivatie, schoolverlaten, studiekeuze en toekomstambities	• Unsafe Transitions Project	• Zweden
19	Morgan, 2019	• Interviews	• 7 lln, 7 ouders, 3 docenten, 4 schoolhoofden, 1 directeur workforce readiness en 1 school-districtmanager	• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Partnerschap ouders & school, ouderparticipatie, thuisbetrokkenheid, studieloopbaanverwachting en ondersteuning door ouders	• Studieresultaten, loopbaansturing, toekomstambities en keuzezekerheid		• VS
20	Nikischer et al., 2016	• Interviews en observaties	• 18 lln, 10 ouders, 5 STEM-docenten en 4 decanen	• Micro- en exosysteem	• Loopbaangerichtheid en ondersteuning door ouders	• Bèta studiekeuze		• VS

21	Mwangi et al., 2019	• Database, vragenlijsten	• 36 klasobservaties • 19.000 lln	• Micro- en mesosysteem	• Loopbaangerichtheid	• Studieresultaten en loopbaansturing	• 2009 High School Longitudinal Study	• VS
22	Park et al., 2018	• Database, vragenlijsten	• 6635 lln en ouders, en 394 schooldirecteuren	• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Partnerschap ouders & school, thuisbetrokkenheid, studieloopbaanverwachting, loopbaangerichtheid en ondersteuning door ouders	• Studieresultaten, loopbaancompetenties, exploreren identiteit, werkexploratie en loopbaansturing	• 2015 Korean National School Survey of Career Education	• Zuid-Korea
23	Sahin et al., 2018	• Vragenlijsten	• 1520 lln,	• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Studieloopbaanverwachting en ondersteuning door ouders	• Bèta studiekeuze	• STEM SOS project	• VS
24	Wambu & Nkabinde, 2019	• Review		• Micro-, meso-, exo- en macrosysteem	• Partnerschap ouders & school, ouderparticipatie en ondersteuning door ouders	• Zelfvertrouwen, exploreren identiteit, werkexploratie, toekomstambities, studiekeuze en schoolverlaten		• VS

Figuur 3

Vennendiagram met de Geïnccludeerde Publicaties Ingedeeld naar Bronfenbrenner's Bio-Ecologische Systeemtheorie

focus op alle vier de systeemlagen uit het model van Bronfenbrenner. Dit impliceert dat de systemen aangaande de studieloopbaanontwikkeling van leerlingen in het secundair onderwijs aan elkaar gerelateerd zijn en dat de invloed op de ontwikkeling van een leerling van het ene systeem afhankelijk is van de relatie met de andere systemen. Dit komt overeen met de notie dat wetenschappelijke studies die gebruikmaken van Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie pas solide zijn wanneer alle systemen worden besproken en expliciet aangeven wanneer dit niet zo is (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Tudge e.a., 2009).

Nederlandstalige Literatuur

In de nationale literatuur over de rol van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo worden meerdere pilotstudies binnen de wetenschappelijke onderzoeksproject ‘LOB en

Ouderbetrokkenheid' en het City Deal project 'Aanpak Jeugdwerkloosheid' beschreven. Deze projecten omvatten kwalitatief opgezette interventiestudies uitgevoerd op vmbo-scholen in grootstedelijk gebied. Strijk en Diender (2016a,b) werkten middels een cyclisch aangeboden samenhangend LOB-programma waarin structureel ouders betrokken worden aan het verbeteren van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo. Lusse en collega's (2016; 2018) en Kuijpers en collega's (2018) richtten zich met een samenhangend pakket van interventie-instrumenten (het City Deal project) specifiek op de preventie van jeugdwerkloosheid van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond.

Microsysteem

Nederlands onderzoek naar ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo op het niveau van het microsysteem, de individuele context waarmee leerlingen interacteren, behandelt vooral de directe invloed die het gezin, de school en vrienden op de leerling hebben. Leerlingen in het vmbo hebben voor de ontwikkeling van studieloopbaancompetenties interacties in hun omgeving nodig waarin loopbaangerichte vragen aan de orde komen (Lusse e.a., 2016; Kuijpers e.a., 2018). Lusse en collega's (2016) en Kuijpers en anderen (2018) constateerden in hun kwalitatieve pilotstudies dat leerlingen enkel hun ouders of docenten als bron van informatie raadplegen en vrienden niet belangrijk vinden voor informatiewisseling over en begeleiding bij loopbaankeuzes. Leerlingen in het vmbo laten zich het liefst adviseren door hun ouders en docenten komen op een tweede plaats (Strijk & Diender, 2016b).

Grootschalig onderzoek in Randstedelijk gebied naar ouderbetrokkenheid bij studiekeuzes van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond (Lusse e.a., 2016) toonde aan dat dat leerlingen graag willen dat dat hun ouders betrokken zijn bij hun studieloopbaankeuzes. Echter houden ze bij het bespreken van hun kwaliteiten en motieven wel graag zelf de regie (Lusse e.a., 2018). Een autoritatieve begeleidingswijze waarin ouders zowel structuur als warmte bieden, vergroot hierin het explorerend gedrag van hun kind. Ook

Kuijpers en collega's (2018) onderstreepten het belang van en de waardering voor ouderbetrokkenheid bij leerlingen in het vmbo. Wanneer ouders thuis bewust met hun kind over ervaringen en interesses praten, vergroten zij hun reflectievaardigheden en loopbaancompetenties (Kuijpers e.a., 2018). Bovendien draagt een loopbaangerichte thuisomgeving die vraaggestuurd, praktijkgericht en dialectisch is, bij aan het zetten van vervolgstappen en het exploreren van kwaliteiten en motieven. Verder vonden Kuijpers en anderen (2018) in hun vragenlijstonderzoek dat leerlingen met een migratieachtergrond naar de goedkeuring van hun ouders streven en hierdoor meer waarde aan hun mening hechten dan autochtone leerlingen.

Wat betreft de studieloopbaanambities van ouders van leerlingen in het vmbo, deze waren volgens Strijk en Diender (2016a) genuanceerder dan algemeen wordt aangenomen. Volgens hen sturen ouders niet enkel aan op beroepen met een hoge status en salaris, maar willen ze graag dat hun kind een studie en beroep kiest dat bij hen past, waar baankans in is en waarin hun kind kan groeien. Verder vonden Strijk en Diender (2016a) dat ouders realistisch zijn over de kansen en mogelijkheden van hun kind, al hopen ze wel dat hun kind doorstroomt naar een hoger niveau met een beter toekomstperspectief. Kuijpers en collega's (2018) daarentegen vonden dat ambities van zowel leerlingen als ouders vaak irreëel zijn. Ongeveer 15-20% van de leerlingen in het vmbo heeft een hoger ambitieniveau, ongeacht hun achtergrond. Echter vonden Kuijpers en anderen (2018) dat de ambities van ouders voor het opleidingsniveau van hun kind per afkomst verschilt. Zo ambieert ruim 40% van de ouders met een migratieachtergrond een studie op het hbo of de universiteit, terwijl dit bij autochtone ouders slechts 12% is.

Aangaande het maken van studieloopbaankeuzes constateerden Kuijpers en collega's (2018) dat zowel leerlingen als ouders met een migratieachtergrond beroepen met status, kansen om hogerop te komen en geld te verdienen belangrijker vinden dan autochtone

leerlingen en ouders. Verder zagen Kuijpers en anderen (2018) in hun interviews dat leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond hun studiekeuzes baseren op de voorkeur van hun ouders voor zogenaamde ‘witte-boordberoepen’.

Onderzoek naar de interacties tussen de vmbo-leerlingen en hun ouders laat zien dat de meeste leerlingen begeleiding van hun moeder (50%), of van beide ouders (25%) ontvangen en begeleiding een belangrijke taak voor de moeder vinden (Kuijpers e.a., 2018). Ook alle ouders, ongeacht hun afkomst, denken hier hetzelfde over. Verder vinden zowel ouders als leerlingen met een migratieachtergrond het belangrijk dat andere familieleden bijdragen aan studieloopbaanbegeleiding. Ook Lusse en collega's (2018) onderstreepten dat het voor vmbo-leerlingen essentieel is dat andere (hoger opgeleide) familieleden als rolmodel fungeren voor het vormen van een realistisch beeld van de studieberoepsmogelijkheden.

Leerlingen zijn gemiddeld tevreden over de loopbaanondersteuning van hun ouders (Kuijpers e.a., 2018), voelen zich vooral ondersteund in de reflectie op kwaliteiten en motieven en het minst op het gebied van netwerken. Hoewel de ondersteuning van lager opgeleide ouders en ouders met een migratieachtergrond vooral van sociaalemotionele en materiële aard en minder informatief is, is hun ondersteuning op loopbaancompetenties door de interventie van het City Deal project in de loop van het schooljaar vooruit gegaan (Kuijpers e.a., 2018). Vooral de ondersteuning bij loopbaanreflectie (o.a. praten over kwaliteiten, ambities en waarden) bleek volgens Kuijpers en anderen groter. Dit effect neemt toe naarmate de leerling ouder wordt. Verder sorteert de ondersteuning van ouders voor de ontwikkeling van loopbaancompetenties het grootste effect bij leerlingen met een lager niveau.

Aangaande de keuzezekerheid van vmbo-leerlingen over hun profielkeuze of vervolgopleiding vonden de onderzoeken van Kuijpers e.a. (2018) en Lusse e.a. (2016) dat deze niet erg hoog is. Echter groeien leerlingen die op het gebied van netwerken meer ondersteuning van hun ouders krijgen in hun exploratiegedrag en keuzezekerheid. Bovendien

zijn leerlingen die van hun ouders aangaande loopbaanreflectie meer ondersteuning krijgen, hebben deelgenomen aan LOB-gesprekken, ouderbijeenkomsten en zelf aan de slag zijn gegaan met werkexploratie aan het eind van het vmbo wel zeker over hun studiekeuze (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016).

Mesosysteem

Literatuur met een focus op het mesosysteem van vmbo-leerlingen onderzoekt met name de interactie-effecten vanuit de microsystemen van ouders en docenten in de directe sociale context waarin de leerling zich veelal bevindt. De geïncludeerde studies tonen aan dat er een relatie bestaat tussen enerzijds de ondersteuning die leerlingen van hun ouders en docenten ontvangen en anderzijds hun studiesucces, studiekeuze en loopbaanontwikkeling.

Wat betreft ontwikkeling van ouderbetrokkenheid stelden Lusse en collega's (2016) vast dat ouders contact met school nodig hebben om gesprekken over hun kind te voeren. De informatie die ze zo opdoen, biedt hen input voor studiekeuzegesprekken thuis. Verder vonden Lusse en anderen (2016) dat juist deze thuisbetrokkenheid essentieel was voor een succesvolle studieloopbaan van hun kind. Bovendien constateerden Lusse e.a. (2016) met hun diepte-interviews dat scholen ouders kunnen helpen met de wijze waarop zij hun rol in de begeleiding van hun kind thuis vorm en inhoud geven en hoe zij deze begeleiding thuis en op school het beste op elkaar kunnen afstemmen. Het realiseren van een gezamenlijk kader met afspraken kan beide leefwerelden laten overlappen en versterken (Lusse e.a., 2016).

Ten aanzien van het partnerschap tussen ouders en docenten vonden zowel Lusse en collega's (2016) als Kuijpers en collega's (2018) dat verschillen in ideeën over de vorm en inhoud van zowel de rol van de school als thuis wederzijdse obstakels en drempels vormen om tot samenwerking te komen. Lusse en anderen (2016) vonden dat deze ouders zich niet competent genoeg voelen om hun kind LOB-begeleiding te geven of om hier met de school over in gesprek te gaan. Kuijpers en collega's (2018) constateerden dat ook lage

verwachtingen en vooroordelen van docenten over ouders met een migratieachtergrond invloed hebben op de gesprekken die zij vaker niet dan wel met ouders aangaan. Echter lieten Kuijpers e.a. (2018) met de acties van het City Deal project zien dat de ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo toeneemt en dat dit vervolgens een positieve impuls geeft aan het studieloopbaanleren van leerlingen. Lusse en collega's (2018) benadrukten dat gesprekken met ouders aantonen dat een actieve houding hiertoe essentieel is, maar dat overmatig aansturen en controleren op studieloopbaankeuzes een averechtse uitwerking kan hebben.

Met betrekking tot het contact tussen school en ouders vonden Kuijpers en collega's (2018) dat docenten zich het meest verantwoordelijk voelen voor het verwelkomen van ouders op school, maar zich tegelijkertijd ook het minst verantwoordelijk voelen om ouders thuis bij de studieloopbaankeuzes van hun kind te begeleiden. Ruim 75% van de docenten doet weinig aan ouderondersteuning, al is dit aan het eind van het schooljaar wel meer dan aan het begin (Kuijpers e.a., 2018). Verder constateerden Kuijpers en collega's (2018) dat ouders het contact met docenten en de school prettig vinden en positief zijn over de bijdrage van het City Deal project, vooral ouders met een migratieachtergrond. Zij geven in interviews aan dat de ondersteuning van docenten het ontwikkelen van loopbaancompetenties als loopbaanreflectie, werkexploratie, loopbaansturing en netwerken bij hun kind heeft vergroot. Kuijpers en anderen (2018) en Lusse en collega's (2016) zagen dat vooral leerlingen met een lager niveau en met een migratieachtergrond vooruit gaan. Een kanttekening is echter wel dat in de praktijk, ondanks het project, contact en de samenwerking tussen ouders, mentoren en docenten weinig werd waargenomen (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016).

Exosysteem

Onderzoek op het niveau van het exosysteem richt zich op de indirecte, maar niet door de vmbo-leerling zelf te beïnvloeden effecten vanuit de nabije sociale omgeving. Denk hierbij aan de subgroep of buurt waarin de leerling opgroeit en de professionaliteit van de docent of

het onderwijsbeleid. Meerdere studies suggereren dat de sociale omgeving waarin kwetsbare leerlingen opgroeien een risicofactor kan vormen voor het ontwikkelen van adequate studieloopbaanvaardigheden (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; 2018). De combinatie van afwezigheid van ondersteuning van ouders, een positief (hulp)netwerk en de aanwezigheid van veel negatieve beïnvloeding (o.a. sociale ondermijning) komt vaker voor bij leerlingen met een lager niveau (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; 2018).

Wat betreft het onderwijscurriculum stelden zowel Kuijpers en collega's (2018) als Lusse e.a. (2016) vast dat scholen LOB pas in het laatste jaar van het vmbo aanbieden. Om de inzet van loopbaangerichte activiteiten voor vmbo-leerlingen in grootstedelijk gebied te verbeteren, ontwikkelden Kuijpers en anderen (2018) een samenhangend pakket van instrumenten om de kwaliteit en kwantiteit van gesprekken tussen leerlingen, ouders en de school over de kwaliteiten, motieven en keuzes van de leerling te bevorderen. Wanneer de interventie van thuisopdrachten, loopbaangerichte voortgangsgesprekken en interactieve ouderbijeenkomsten in samenhang met elkaar en met het onderwijscurriculum in school wordt vormgegeven, geeft het bij leerlingen een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van loopbaancompetenties en bij ouders aan de mate van betrokkenheid. Strijk en Diender (2016b) en Lusse en collega's (2018) benadrukten dat een met het onderwijscurriculum vervlochten cyclus van ouderbetrokkenheid bestaat uit een partnerschap met vier onderdelen: (1) Contact leggen en onderhouden, (2) Informeren, (3) Ondersteunen met specifieke aanwijzingen en (4) Samenwerken door concrete wederzijdse afspraken te maken, kortom CIOS. Desondanks vonden Strijk en Diender (2016a) dat in de praktijk weinig sprake is van een samenhangend LOB-programma waarin structureel ouders betrokken worden. In de onderbouw van het vmbo ligt de focus enkel op sectorkeuze en in de bovenbouw op studiekeuze. In welke mate studieloopbaankeuzes aan de orde komen, hangt in de praktijk vaak af van het initiatief van de individuele ouder of docent (Strijk & Diender, 2016a).

Aangaande het schoolbeleid om ouderbetrokkenheid vorm te geven, zagen Kuijpers en collega's (2018) dat het aandeel van de ouders in een partnerschap met de school toeneemt wanneer het schoolbeleid is gericht op ouderbetrokkenheid bij LOB.

Macrosysteem

Het macrosysteem raakt aan de indirecte invloed vanuit de maatschappelijke (sub)groep waarin de leerlingen leven, zoals de invloed van etniciteit, de cultuur of ideologie. Zo heeft de sociale identiteit van de vmbo-leerling uit gezinnen met een migratieachtergrond, ofwel het bewustzijn dat je op basis van nationaliteit of cultuur tot een bepaalde subgroep behoort, invloed op de dynamiek in het gezin en de schoolklas en daarmee ook op de leerling zelf. Kuijpers en collega's (2018) constateerden op basis van uitkomsten van interviews dat vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond veelal vriendschappen vormen in de eigen etnische subgroep en minder sociale contacten hebben in andere hogere (sociaaleconomische) maatschappelijke kringen. Bovendien hebben ouders met een migratieachtergrond nagenoeg geen sociaal contact buiten de eigen sociale subgroep (Kuijpers e.a., 2018).

Wat betreft verschillen in cultuur constateerden Kuijpers en collega's (2018) dat opgroeien tussen verschillende werelden van culturen (o.a. cultuur ouderlijk huis, schoolcultuur, en straatcultuur) de ontwikkeling van een stabiel gedragspatroon bij vmbo-leerlingen in grootstedelijk gebied remt.

Engelstalige Literatuur

In de internationale literatuur over ouderbetrokkenheid bij studieloopbaankeuzes van leerlingen met een migratieachtergrond in het secundair onderwijs worden een meerderheid van groot opgezette vragenlijstonderzoeken ($N = 12$), een minderheid van kwalitatieve interviewstudies ($N = 5$) en $N = 2$ literatuurreviews beschreven. De meeste studies zijn afkomstig uit de Verenigde Staten (VS; $N = 13$) en de resterende studies kwamen uit België, Zweden, Spanje, Australië en Zuid-Korea. Negen publicaties behandelden specifiek het

studieloopbaankeuzeproces van leerlingen met een migratieachtergrond en negen studies richten zich in het bijzonder op de rol van ouderbetrokkenheid in dit keuzeproces.

Microsysteem

De internationale literatuur op het niveau van de individuele context waarmee leerlingen interageren, ofwel het microsysteem, heeft een focus op de directe invloed die het gezin, de familie, de school en vrienden op de leerling hebben. Volgens Ardura en Pérez-Bitrain (2018) vonden Spaanse leerlingen in het secundair onderwijs de invloed van vrienden op de studieloopbaankeuzes minder belangrijk dan die van ouders en docenten. Echter wordt de houding en motivatie van kwetsbare leerlingen en met geringe keuzezekerheid wel beïnvloedt door interacties tussen vrienden (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018). Bovendien blijkt uit studies in de VS dat contact met succesvolle leeftijdsgenoten een rol speelt voor een studieloopbaankeuze in de bètawetenschappen (Bean e.a., 2016; Sahin e.a., 2018).

Betrokkenheid bij studieloopbaanbegeleiding wordt volgens kwalitatief onderzoek van Morgan (2019) in gezinnen door een holistische focus in alle facetten van en activiteiten in het leven ervaren (o.a. in helpen met huiswerk, gesprekken tijdens avondeten, uitjes naar musea en waarden leren en verantwoordelijkheid geven). Wanneer leerlingen jonger zijn worden meer directe vormen van betrokkenheid toegepast (o.a. helpen met opdrachten), maar des te ouder ze worden, des te meer de vorm hiervan indirect is (o.a. communiceren over het belang van onderwijs) om de autonomie van de leerling te vergroten. Ook Hill e.a.(2018b) onderstreepten na vragenlijstonderzoeken het belang van de eigen regie van leerlingen in het studieloopbaanproces. De kwaliteit van de interacties tussen ouders en hun kind in de gezinssituatie is specifiek voor leerlingen met een migratieachtergrond erg belangrijk (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Wambu & Nkabinde, 2019). Echter wordt deze kwaliteit door verschillende factoren gehinderd (Kewalramani & Philipson, 2020; Morgan, 2019). Zo vermindert de taalbarrière van deze ouders in de nieuwe taal de betrokkenheid bij en

participatie bij studieloopbaankeuzes waardoor gesprekken over studieresultaten en -keuzes in deze gezinnen thuis schaars zijn (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018). Verder verandert de invulling en intensiteit van de ouderondersteuning met de tijd. Hill en anderen (2018a) vonden dat de mate van betrokkenheid afneemt naarmate de leerling ouder wordt, dit geldt voor zowel assistentie, aanmoediging als advies geven. Het niveau van ouderbetrokkenheid ligt voor leerlingen met een migratieachtergrond lager dan die van autochtone ouders (Hill e.a., 2018a).

De ondersteuning die leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond zowel thuis als op school van hun ouders bij schoolprestaties, onderwijsactiviteiten en de definitieve studie- of loopbaankeuze ontvangen, heeft een grote invloed op de ontwikkeling van hun studieloopbaancompetenties (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Mwangi e.a., 2019; Park e.a., 2018). Park en collega's (2018) benadrukten dat in Zuid-Korea verbeterde studieloopbaancompetenties de studieresultaten van de leerling positief beïnvloeden.

Volgens de uitkomsten van Morgans (2019) interviews waren de studieloopbaanambities voor alle ouders hoog, ongeacht hun etniciteit. Des te hoger de thuisbetrokkenheid van ouders is, des te hoger de onderwijsambities voor hun kind zijn (Bhargava e.a., 2017; Hill e.a., 2018b; Mwangi e.a., 2019). Vooral ouders die op school succes verwachten, geloven in leren en regelmatig het huiswerk van hun kind bekijken, verhogen de kans op een studieloopbaan in overeenstemming met hun ambities (Barnes & Johnson, 2018). Echter vonden Hill en collega's (2018a) en Hughes en anderen (2019) dat leerlingen met een migratieachtergrond minder ondersteuning van hun ouders ontvangen voor het realiseren van hun toekomstplannen. Dit beperkt hun studieloopbaanambities, keuzemogelijkheden en doelstellingen (Hill e.a., 2018a). Ook vertalen deze leerlingen minder ambities naar uitvoerbare doelen dan autochtone leerlingen (Bean e.a., 2016; Hill e.a., 2018a). Dit is vooral zichtbaar in een studieloopbaankeuzes in de bètawetenschappen (Barnes &

Johnson, 2018; Bean e.a., 2016). Op 30-jarige leeftijd hebben deze leerlingen tweemaal minder vaak voor een bètaberoep gekozen dan autochtone leerlingen.

Met betrekking tot het inwinnen van informatie over studieloopbaankeuzes vonden Bhargava en collega's (2017) dat ouders uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status in de VS hun kind meer tot het zoeken van hulpbronnen en netwerken aanmoedigen. Bovendien concludeerden Hughes en anderen (2019) in hun literatuurreview dat leerlingen met een migratieachtergrond zich eerder tot andere (familie)leden van hun sociale netwerk richten om informatie in te winnen. Ook helpen gesprekken met oudere familieleden hen te navigeren in hun eigen keuzeprocess. Verder draagt de factor tijd bij in de aanmoediging tot participeren, het zoeken van hulpbronnen en het genereren van een breder sociaal netwerk met rolmodellen (Bhargava e.a., 2017).

Aangaande de studieloopbaankeuzes van leerlingen met een migratieachtergrond, deze worden volgens de uitkomsten van de kwalitatieve studie van Kewalramani (2017) in Australië niet alleen door ouders, maar ook door docenten beïnvloed. Ardura en Pérez-Bitrain (2018) voegen hier aan toe dat goede docenten meer invloed hebben op het studiekeuzeprocess van leerlingen dan ouders en vrienden, maar dat gemiddeld de ondersteuning van docenten net zo belangrijk is als die van ouders.

Mesosysteem

Onderzoek op mesoniveau onderzocht de interactie-effecten vanuit de microsystemen van ouders, vrienden en docenten in de directe sociale context van de leerling. Voor een optimale ontwikkeling van studieloopbaancompetenties in het secundair onderwijs zijn interacties tussen ouders en docenten noodzakelijk (Bean e.a., 2016; Hill e.a., 2018b).

Aangaande het partnerschap tussen ouders en docenten over de leerling vond Morgan (2019) dat verschillende gedachten over de vorm en invulling van betrokkenheid op school en thuis wederzijdse sociaalculturele obstakels vormen om tot een effectief partnerschap te komen.

Morgan (2019) stelt dat de oorzaak voor ouders met een migratieachtergrond ligt in andere normen en waarden, een taalbarrière van de Engelse taal en een beperkt begrip van het onderwijssysteem van de VS. Hierdoor voelen zij zich minder competent om hun kind zowel thuis als op school te ondersteunen bij onderwijsgerelateerde activiteiten en het maken van studieloopbaankeuzes (Bhargava e.a., 2017; Kewalramani & Philipson, 2020; Wambu & Nkabinde, 2019). Verder vonden Bodvin en anderen (2019) dat in Vlaanderen stereotypering door docenten aangaande ouders uit minderheidsgroepen en met een migratieachtergrond verantwoordelijk was voor het gereduceerde studiesucces van hun kinderen. Bovendien was deze houding de oorzaak voor het geringe aantal gesprekken die zij met ouders hadden (Bodvin e.a., 2019).

Exosysteem

Het exosysteem raakt aan de indirecte, maar niet door leerlingen zelf te bepalen invloeden vanuit de nabije sociale omgeving, zoals de invloed van de (sociale) subgroep waarin de leerling leeft en de buurt waarin de leerling woont. Onderzoek op dit niveau suggereert dat de omgeving van leerlingen de participatie en het ontwikkelen van studieloopbaancompetenties in het onderwijs vormgeeft (Nikischer e.a., 2016). Bovendien kan de sociale omgeving waarin kwetsbare leerlingen opgroeien een risicofactor vormen voor het ontwikkelen van adequate studieloopbaanvaardigheden (Bhargava, e.a., 2017; Gottlieb, 2018; Hill e.a., 2018b; Hughes e.a., 2019; Park e.a., 2018; Sahin e.a., 2018).

Onderzoek naar de invloed van omgevingsfactoren op de structuur en sociale dynamiek van ouderbetrokkenheid in gezinnen met een migratieachtergrond laat zien dat in achterstandswijken de vorm van ouderbetrokkenheid meer restrictief is (Bhargava e.a., 2017). Verder vonden Bhargava en collega's (2017) dat ouders in de VS uit etnisch-diverse wijken hogere studieloopbaanambities hebben dan ouders uit etnische enclaves. Bovendien is de thuisbetrokkenheid van ouders uit gezinnen in wijken met een grote sociale controle hoger

dan in wijken waar deze lager is (Bhargava e.a., 2017). Verder zijn ouders met een migratieachtergrond in landelijk gebied minder betrokken bij de ontwikkeling van studieloopbaancompetenties van hun kind dan in stedelijk gebied (Hughes e.a., 2019).

Volgens Lindblad en Lundahl (2020) wordt de studieloopbaanontwikkeling van leerlingen met een migratieachtergrond in Zweden vooral beïnvloed door de sociale klas en etniciteit waartoe ze behoren. Met name de ontwikkeling van studieloopbaancompetenties en vak- en studiekeuzes blijft bij leerlingen uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status en met minder ondersteuning van hun ouders achter bij autochtone leerlingen (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Park e.a., 2018). Bovendien kiest vooral deze groep leerlingen niet tot weinig voor bètaonderwijs (Bottia e.a., 2018; Nikischer e.a., 2016; Park e.a., 2018). Echter vonden Sahin en collega's (2018) dat leerlingen van ouders met een diploma uit de VS vaker kiezen voor een studieloopbaan in de bètawetenschappen. Verder stelden Park en collega's (2018) dat in Zuid-Korea ouders met een migratieachtergrond met een hogere sociaaleconomische status betere kansen hebben op en ervaringen met het ontwikkelen van studieloopbaancompetenties bij hun kind, vooral voor werkexploratie en loopbaansturing. Bovendien ondersteunen hogergeschoolde ouders met een migratieachtergrond hun kinderen bij het ontwikkelen hun studieloopbaankeuzes door deel te nemen aan schoolbijeenkomsten met informatie over tertiair onderwijs, een partnerschap met de school aan te gaan en door samen met hun kind actief onderwijsinstellingen te bezoeken (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018). Nikischer en collega's (2016) daarentegen stelden dat leerlingen in de VS uit gezinnen met een migratieachtergrond niet de vereiste ondersteuning van hun ouders ontvangen om zonder begeleiding vanuit school een studieloopbaantraject uit te zetten. Echter zagen Bodvin en collega's (2019) dat de hiervoor noodzakelijke schoolinterne en -externe begeleidingsprogramma's minder vaak worden opgezet voor kwetsbare leerlingen met een lagere sociaaleconomische status of uit gezinnen met een migratieachtergrond. In de praktijk

wordt zelfs het tegenovergestelde waargenomen: scholen spannen zich meer in voor leerlingen uit gezinnen met hogeropgeleide ouders (Bodvin e.a., 2019).

Macrosysteem

De indirecte invloed vanuit de maatschappelijke (sub)groep waarin leerlingen, valt onder het macrosysteem. Hier gaat het bijvoorbeeld om de invloed van etniciteit of cultuur op de dynamiek in het gezin, de schoolklas en vriendengroep en daarmee ook op de ontwikkeling van leerlingen zelf.

Hughes en collega's (2019) vonden dat leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond uit landelijke gebieden of kleine dorpen aangeven in de nabijheid van hun ouders en familie de sterke band met hun gemeenschap te willen onderhouden.

De ervaring die ouders met een migratieachtergrond met tertiair onderwijs hebben, is onderdeel van het sociaal kapitaal van leerlingen (Hughes e.a., 2019). Echter kunnen ouders die het onderwijssysteem van het land niet kennen hun kinderen geen informatie bieden over studiekeuzes en financiering, wel kunnen ze hun kind moreel en financieel ondersteunen (Bhargava e.a., 2017; Hughes e.a., 2019; Kewalramani, 2017; Kewalramani & Philipson, 2020; Morgan, 2019). Hughes en collega's (2019) vonden dat vooral leerlingen uit gezinnen van eerste-generatiemigranten in de VS in hun studieloopbaankeuzeprocessen hinder ondervinden van hun kleine sociale netwerk.

Wat betreft verschillen in cultuur constateerden Barnes en Johnson (2018), Bhargava en collega's (2017), Kewalramani en Philipson (2020) en Wambu en Nkabinde (2019) dat leven en switchen tussen verschillende werelden van culturen (o.a. cultuur ouderlijk huis, schoolcultuur en werkcultuur) een impact heeft op de studieloopbaanontwikkeling van leerlingen uit minderheidsgroepen. Bhargava en collega's (2017) vonden dat meer geaccultureerde ouders met een lage sociaaleconomische status in de VS hun kind meer aansporen tot het vinden van hulpbronnen, terwijl minder geaccultureerde ouders met een

lager niveau van taalvaardigheid in het Engels thuis minder betrokkenheid bij school tonen en hun kind minder tot netwerken aanzetten. Verder stelde Kewalramani (2017) vast dat in Australië overtuigingen van ouders met een migratieachtergrond, de waarde die zij aan onderwijs hechten en hun onvervulde studieloopbaanambities bepalend zijn voor de studiekeuzes van hun kind. Toch gaan volgens Kewalramani en Philipson (2020) in Australië meer geaccultureerde ouders aangaande de studieloopbaankeuzes van hun kind vaker een compromis aan waarin autonome studiekeuzes worden gedoogd, maar tegelijkertijd traditionele hoge studieresultaten worden verwacht. Echter vond Gottlieb (2018) dat in de VS cultuurhistorische noties en invloeden van ouders de carrièreambities en -keuzes van leerlingen met een migratieachtergrond blijvend beïnvloeden en zagen Kewalramani en Philipson (2020) dat in Australië leerlingen met een migratieachtergrond de culturele waarden en projecties van hun ouders bewust of onbewust overnemen. Ook dwingen de traditionele overtuigingen van ouders leerlingen vaker tot een bepaalde studiekeuze (Kewalramani, 2017). Bovendien werkt de enorme druk die het netwerk uit de gemeenschap met traditionele cultuur op studiekeuzes legt volgens Hughes en collega's (2019) averechts.

Gedurende het acculturatieproces zijn ouders volgens Kewalramani (2017) minder betrokken bij en communiceerden ze minder met de school van hun kind waardoor ze minder ondersteuning bij studieloopbaankeuzes bieden. Echter zag Kewalramani (2017) ook dat ouders zich steeds meer aanpassen aan de geldende norm van Australië en de waarden ervan internaliseren. Hierdoor veranderen hun verwachtingen en overtuigingen aangaande het onderwijssysteem en studieloopbaankeuzeprocessen van hun kind (Kewalramani, 2017). Ook Kewalramani en Philipson (2020) vonden dat ouders met een migratieachtergrond door ervaring met het nieuwe onderwijssysteem in Australië realiseren dat ook andere dan traditionele studieloopbaankeuzes tot de mogelijkheden behoren. Hierdoor stellen ouders zich meer flexibel op, zolang baankans maar gegarandeerd is (Kewalramani & Philipson, 2020).

Toch zag Morgan (2019) dat families met een migratieachtergrond in de VS studieloopbaanbegeleiding een negatieve connotatie geven. Zij veronderstellen dat studieloopbaanbegeleiding nodig is voor leerlingen die niet genoeg gekwalificeerd zijn en associëren begeleiding met een ‘tweede-keustraject’ voor hun kind (Morgan, 2019).

Conclusie

Deze literatuurstudie werd uitgevoerd om specifiek inzicht te verkrijgen in de variabelen die een rol spelen bij ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo van leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond. Hiertoe zijn in deze reviewstudie 24 nationale en internationale wetenschappelijke publicaties vanuit het bio-ecologische model van Bronfenbrenner beschouwd. Alle informatie overziend, lijken de meeste factoren een positieve invloed op de betrokkenheid van ouders bij LOB van hun kind in het vmbo te hebben. In veel gevallen zijn de effecten generiek (geldend voor alle vmbo-leerlingen), terwijl in andere gevallen juist differentiële effecten gevonden zijn (specifiek geldend voor leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond). De onderzoeksvraag van deze thesis was:

Wat is er in de nationale en internationale wetenschappelijke literatuur bekend over de invloed van ouderbetrokkenheid bij LOB op het studiekeuzeprocess van leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond in het vmbo?

Deze reviewstudie toont aan dat op het niveau van de vier geneste lagen van Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie (micro-, meso-, exo- en macrosysteem) een algemeen patroon van een tiental aan vooral generieke, maar ook differentiële factoren van invloed zijn op (en dus een kans dan wel belemmering kunnen vormen voor) ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond. Deze vier systemen met een totaal van tien factoren vormen tezamen het antwoord op onderzoeksvraag. Hieronder wordt een overzicht gegeven en besproken hoe de verschillende variabelen en mechanismen van positieve dan wel negatieve invloed kunnen zijn op de betrokkenheid van

ouders bij het studiekeuzeproces van hun kind in het vmbo (of vergelijkbaar internationaal onderwijs).

Microsysteem

Op het niveau van het microsysteem lijken een *studiesloopbaangerichte thuisomgeving* en de *kwaliteit van de loopbaangerichte interacties* factoren die ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen beïnvloeden.

Studiesloopbaangerichte thuisomgeving. Een thuisomgeving waarin ouders met hun kind spreken over studiesloopbaankeuzes is niet alleen cruciaal om bij vmbo-leerlingen de motivatie voor onderwijs te vergroten (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bean e.a., 2016; Sahin e.a., 2018), maar lijkt ook essentieel is om hun ontwikkeling van studiesloopbaancompetenties positief te beïnvloeden (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Lusse e.a., 2016; 2018; Kuijpers e.a., 2018; Mwangi e.a., 2019; Park e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016a,b). Ouders die met hun kind thuis met een holistische focus bewust over onderwijsgerelateerde ervaringen en interesses praten, vergroten de exploratie- en reflectievaardigheden van hun kind, iets wat bijdraagt aan het zetten van vervolgstappen en bereiken van mijlpalen voor de toekomstige studiesloopbaan (Hill e.a., 2018a; Kuijpers e.a., 2018, Morgan, 2019). Bovendien verhoogt een autoritatieve begeleidingswijze waarin zowel structuur als warmte wordt geboden voor vmbo-leerlingen de kans op een studiesloopbaan in overeenstemming met hun ambities van de gewenste vervolgopleiding (Barnes & Johnson, 2018; Bean e.a., 2016; Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018).

Kwaliteit van studiesloopbaangerichte interacties. De kwaliteit van de studiesloopbaangesprekken tussen ouders en hun kind in de gezinssituatie lijkt specifiek voor leerlingen met een migratieachtergrond erg belangrijk (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Kewalramani & Philipson, 2020; Morgan, 2019; Wambu & Nkabinde, 2019). Bij een hoge kwaliteit is de positieve invloed op de studiesloopbaanontwikkeling van hun kind groot, terwijl

bij een lage kwaliteit deze invloed zeer negatief is (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Barnes & Johnson, 2018; Bhargava e.a., 2017; Hill e.a., 2018b; Mwangi e.a., 2019). Hier lijkt sprake te zijn van het zogenaamde *Pygmalioneffect* (Rosenthal & Jacobson, 1968). Hoewel interacties over studieloopbaankeuzes in gezinnen met een migratieachtergrond meestal minder gunstig verlopen dan bij autochtone gezinnen, is opvallend dat leerlingen met een migratieachtergrond toch veel waarde aan deze loopbaangesprekken hechten (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bean e.a., 2016; Hill e.a., 2018a; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; Strijk & Diender, 2016b). Dit komt doordat leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond streven naar goedkeuring van hun ouders. Tegelijkertijd voelen deze leerlingen zich thuis minder ondersteund voor het realiseren van hun toekomstplannen, vooral op het gebied van netwerken (Bhargava e.a., 2017; Hill e.a., 2018a; Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018). Dit komt doordat ouders met een migratieachtergrond zich door een taalbarrière in de nieuwe taal minder competent voelen om hun kind te ondersteunen.

Mesosysteem

Wat betreft factoren die op mesoniveau ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen beïnvloeden, lijken het aangaan van een *partnerschap tussen ouders en school* en *verschillen in ideeën over de invulling* van dit het partnerschap belangrijk.

Partnerschap tussen ouders en school. Er bestaat een gecombineerde relatie tussen enerzijds de interacties tussen ouders en docenten en de ondersteuning die vmbo-leerlingen ontvangen en anderzijds de ontwikkeling van de studieloopbaancompetenties, studieloopbaankeuzeprocessen en studiekeuzesucces van deze leerlingen (Bean e.a., 2016; Hill e.a., 2018b; Lusse e.a., 2016; 2018; Kuijpers e.a., 2018). Met andere woorden, het onderling contact tussen ouders en docenten en het aangaan van een partnerschap is niet alleen wenselijk, maar ook noodzakelijk. Dit impliceert dat het de taak van de school is om ouders te informeren, te ondersteunen met de wijze waarop zij hun rol in studieloopbaanbegeleiding

van hun kind thuis vorm en inhoud kunnen geven en hoe zij deze begeleiding thuis en op school het beste op elkaar kunnen afstemmen zodat beide leefwerelden overlappen en elkaar kunnen versterken (Lusse e.a., 2016).

Verschillen in ideeën over invulling partnerschap. Sociaalcultureel gefundeerde verschillen in ideeën over de vorm en inhoud van ouderbetrokkenheid en het partnerschap tussen ouders en school vormen wederzijdse obstakels en drempels om tot een vruchtbare samenwerking te komen (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; Morgan, 2019). Bij ouders met een migratieachtergrond wordt dit veroorzaakt door verschillen in waarden en normen, opvoedings- en communicatiestijl en een mindere bekendheid van en met het onderwijssysteem van het land (Bhargava e.a., 2017; Kewalramani & Philipson, 2020; Lusse e.a., 2016; Morgan, 2019; Wambu & Nkabinde, 2019). Hierdoor voelen deze ouders zich niet competent genoeg om met de school in gesprek te gaan. Bij docenten worden deze obstakels gevormd door lage verwachtingen en stereotype vooroordelen over ouders en leerlingen met een migratieachtergrond (Bodvin e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016). Dit heeft een negatieve invloed op het studiesucces van deze leerlingen en op de gesprekken die zij vaker niet dan wel met deze ouders aangaan.

Exosysteem

Factoren die op mesoniveau ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen beïnvloeden, lijken de *sociale omgeving* waarin vmbo-leerlingen opgroeien, de mate van *betrokkenheid van ouders met school* en de *professionaliteit van de docent* of school.

Sociale leefomgeving. De participatie van vmbo-leerlingen in het ontwikkelen van studieloopbaancompetenties wordt vormgegeven door de sociale omgeving waarin leerlingen opgroeien (Bhargava e.a., 2017; Kuijpers e.a., 2018; Lindblad & Lundahl, 2020; Lusse e.a., 2016; 2018; Nikischer e.a., 2016). De omgeving kan zowel een *risico-* als *beschermfactor* vormen. De combinatie van onvoldoende ondersteuning van ouders, het ontbreken van een

positief (hulp)netwerk en de aanwezigheid van veel negatieve beïnvloeding als sociale ondermijning komt vaker voor bij leerlingen met een migratieachtergrond en een lagere sociaaleconomische status (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; 2018). Zo vormt de leefomgeving van gezinnen in achterstandswijken een risicofactor die tot gevolg heeft dat de vorm, structuur en sociale dynamiek van ouderbetrokkenheid meer restrictief is (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bhargava e.a., 2017; Gottlieb, 2018; Hill e.a., 2018b; Hughes e.a., 2019; Park e.a., 2018; Sahin e.a., 2018). Dit komt doordat het wonen in een onveilige buurt bij deze ouders leidt tot stress en een minder autoritatieve begeleidingswijze.

Betrokkenheid van ouders bij school. De mate van ouderbetrokkenheid kan specifiek voor leerlingen met een migratieachtergrond een beschermfactor vormen voor het ontwikkelen van toekomstpessimisme (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Kuijpers e.a., 2018; Lindblad & Lundahl, 2020; Lusse e.a., 2016). Leerlingen met meer betrokken ouders, lijken namelijk meer optimistisch over hun situatie, studieloopbaancompetenties en -kansen. Zo kan ouderbetrokkenheid bij leerlingen met een migratieachtergrond als buffer werken tegen schooluitval en vroegtijdig schoolverlaten (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bhargava e.a., 2017).

Professionaliteit van docent. De professionaliteit van de docent en school kunnen een positieve bijdrage leveren aan het vergroten en vormgeven van ouderbetrokkenheid van ouders met een migratieachtergrond bij studieloopbaanontwikkeling (Kuijpers e.a., 2018). Wanneer de visie en missie van de school en docenten is gericht op het organiseren, vervlechten en faciliteren van samenwerking met ouders bij studieloopbaanoriëntatie is het aandeel van de ouders in een actief partnerschap met de school relatief groot, ook bij ouders met een migratieachtergrond (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016b). Een dergelijke professionele visie geeft dus bij vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van loopbaancompetenties en bij hun ouders aan

de mate van betrokkenheid (Kuijpers e.a., 2018).

Macrosysteem

Op macroniveau lijken het *sociale netwerk*, *cultuurhistorische noties* en het *acculturatieproces* van het gezin met een migratieachtergrond factoren die ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen beïnvloeden.

Sociaal netwerk. De betrokkenheid bij studieloopbaanoriëntatie van vmbo-leerlingen van ouders met een migratieachtergrond wordt beïnvloed door de sociale identiteit (Kuijpers e.a., 2018). Leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond ontwikkelen een klein sociaal netwerk doordat ze veelal exclusief contact binnen de eigen etnische subgroep hebben (Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018). Bovendien hebben ouders met een migratieachtergrond nagenoeg geen contact buiten deze sociale subgroep (Kuijpers e.a., 2018). Omdat ze hierdoor niet over informatie over het onderwijssysteem beschikken, kunnen deze ouders hun kind geen informatie bieden over studiekeuzes en hen enkel moreel en financieel ondersteunen (Bhargava e.a., 2017; Hughes e.a., 2019; Kewalramani, 2017; Kewalramani & Philipson, 2020; Morgan, 2019).

Cultuurhistorische noties. Leven en switchen tussen verschillende werelden van culturen beïnvloedt de studieloopbaanontwikkeling van leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond (Barnes & Johnson, 2018; Bhargava e.a., 2017; Kewalramani & Philipson, 2020; Kuijpers e.a., 2018; Wambu & Nkabinde, 2019). Iedere etnische (sub)groep kent verschillende waarden aan onderwijs toe (Kuijpers e.a., 2018). Leerlingen nemen deze culturele waarden en projecties van hun ouders (on)bewust over (Kewalramani, 2017; Kewalramani & Philipson 2020). Ook dwingen traditionele overtuigingen van ouders leerlingen met een migratieachtergrond vaker tot een bepaalde studiekeuze (Hughes e.a., 2019; Kewalramani, 2017). Met andere woorden, cultuurhistorische noties en invloeden van ouders met een migratieachtergrond beïnvloeden blijvend de studieloopbaankeuzes van

leerlingen in het voortgezet onderwijs (Gottlieb, 2018).

Acculturatieproces. Tot slot beïnvloedt het acculturatieproces van ouders met een migratieachtergrond de mate van betrokkenheid bij de studieloopbaanontwikkeling van hun kind. Gedurende dit proces zijn ouders minder betrokken, waardoor ze thuis minder ondersteuning bij studieloopbaankeuzes bieden (Kewalramani, 2017). Echter sporen meer geaccultureerde ouders hun kind aan tot het vinden van hulpbronnen, terwijl minder geaccultureerde ouders dit niet doen (Bhargava e.a., 2017). Verder voegen meer geaccultureerde ouders zich naar de geldende normen en waarden van het land (Kewalramani, 2017). Door ervaring met het nieuwe onderwijssysteem veranderen deze ouders hun overtuigingen en realiseren ze dat ook andere dan traditionele studieloopbaankeuzes tot de mogelijkheden behoren (Kewalramani & Philipson, 2020). Hierdoor stellen ouders zich aangaande de studieloopbaankeuzes van hun kind meer flexibel op, gedogen ze de autonome studiekeuzes in het land, maar verwachten ze tegelijkertijd wel traditionele hoge studieresultaten (Kewalramani, 2017; Kewalramani & Philipson, 2020).

Discussie

Het tiental factoren (*studieloopbaangerichte thuisomgeving, kwaliteit van studieloopbaangerichte interacties, partnerschap tussen ouders en school, verschillen in ideeën over invulling partnerschap, sociale leefomgeving, betrokkenheid van ouders met school, professionaliteit van docent, sociaal netwerk, cultuurhistorische noties en acculturatieproces*) dat volgens de besproken 24 nationale en internationale wetenschappelijke publicaties de betrokkenheid van ouders bij het studieloopbaankeuzeprocess van hun kind in het vmbo (of vergelijkbaar internationaal onderwijs) kan beïnvloeden, correspondeert grotendeels met genoemde variabelen uit eerdere publicaties. Toch zijn ook enkele verschillen gevonden.

Op microniveau komt een *studieloopbaangerichte thuisomgeving* overeen met het

genoemde effect dat thuisbetrokkenheid op het schoolsucces van leerlingen heeft (o.a. Bakker e.a., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Hill & Tyson, 2009, Jeynes, 2007). Van Eck en anderen (2013) bespraken het belang van goede communicatie tussen ouders en kinderen thuis. Deze studieloopbaangesprekken zouden mogelijk een grotere neiging tot studie- en werkexploratie sorteren (Dietrich & Kracke, 2009) en bijdragen aan betere studieprestaties, studiekeuzes en minder vroegtijdig schoolverlaten (o.a. Bakker e.a., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Hill & Tyson, 2009; Hoover-Dempsey & Sandler, 2005; Jeynes, 2007; Pomerantz e.a., 2007). Deze noties komen op microniveau overeen met de factor *kwaliteit van studieloopbaangerichte interacties*. De meerwaarde van een effectieve samenwerking tussen scholen en ouders in het vmbo (o.a. Boonk e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016a) strookt op mesoniveau met de factor *partnerschap tussen ouders en school*. Specifiek werd ook de positieve rol van ouders met een migratieachtergrond genoemd (Desforges & Abouchaar, 2003; Driessen e.a., 2010; Lacante e.a., 2007; Van Esch, 2011). *Verschillen in ideeën over de invulling van het partnerschap* tussen ouders en school op mesoniveau is terug te voeren op genoemde redenen voor bemoeilijkt contact voor enerzijds ouders met een migratieachtergrond (o.a. Desforges & Abouchaar, 2003; De Winter-Koçak & Badou, 2020; Hoover-Dempsey & Sandler, 2005; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; Van Esch e.a., 2011) en anderzijds docenten van leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond (Coll e.a., 2002; De Koning e.a., 2010; Smit e.a., 2005). Op exoniveau worden de factoren *sociale leefomgeving en betrokkenheid van ouders bij school* niet specifiek in eerder doorgenomen onderzoek behandeld. Dat deze begrippen zowel in de behandelde nationale als internationale literatuur van 2016-2021 naar voren komen, geeft aan dat de aandacht voor deze begrippen is gegroeid. Met andere woorden, de invloed van de sociale leefomgeving en betrokkenheid van ouders bij school wordt als werkzaam element van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo onderkend. De factor *professionaliteit van de docent* op exoniveau is terug te zien in de eerder

vermelde (bevooroordeelde) houding van docenten, aangaande ouders met een migratieachtergrond (Cherng, 2016; Coll e.a., 2002; De Koning e.a., 2010). Het is opvallend dat deze factor in de besproken literatuur van 2016-2021 enkel op nationaal niveau en niet op internationaal besproken werd. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de werking van dit mechanisme voor ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo in het buitenland niet (meer) wordt geaccepteerd. Op macroniveau komt het belang van een *sociaal netwerk* voor het studieloopbaankeuzeprocess van vmbo-leerlingen uit gezinnen met een migratieachtergrond overeen met de al eerder onderstreepte hulpbronnen (o.a. Bakker e.a., 2013; Crul, 2000; 2015; Dormeier Freire & Giang, 2012; Petit e.a., 2013; Terwel e.a., 2011; Van Esch e.a., 2011; Wolff, 2013). Verder wordt op macroniveau de factor *cultuurhistorische noties* ondersteund door het begrip culturele sensitiviteit dat in 2015 door het Stimuleringsproject LOB is geïntroduceerd. Ook De Jong en Nelis (2018) beandrukten het belang van aandacht voor culturele verschillen. Hoewel het belang van dit mechanisme in de literatuur van 2016-2021 zowel theoretisch als empirisch is onderbouwd, is sindsdien weinig met dit begrip gedaan. Toch lijkt het belangrijk dit concept te beschouwen omdat mensen van verschillende etniciteit verscheidend denken (Hughes e.a., 2019). Tot slot wordt op macroniveau de factor *acculturatieproces* niet uniek in eerdere publicaties genoemd. Dat dit mechanisme in de literatuur van 2016-2021 wel optreedt, houdt in dat het belang van dit mechanisme wordt gezien. Dit heeft mogelijk te maken met de groeiende wereldwijde migratie van mensen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). Het is opmerkelijk dat deze factor in de besproken literatuur van 2016-2021 slechts in de internationale literatuur en niet op nationaal niveau besproken werd omdat in Nederland ook een steeds grotere groep immigranten woont (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021).

Sterktes en Limitaties

Op basis van bevindingen van deze reviewstudie is een aantal sterktes van deze thesis

te noemen. De grote hoeveelheid aan onderzoeken en bronnen die in deze studie is besproken, is op gedetailleerde wijze besproken en gecontrasteerd. Verder is de relevantie van de specifieke onderzoeksvraag van dit onderzoek zowel voor het hedendaagse onderwijsonderzoek als de hedendaagse onderzoekspraktijk van belang. Deze studie vergroot namelijk het begrip van de wetenschappelijke literatuur van 2016-2021 over de variabelen die ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo en de studieloopbaankeuzes van leerlingen beïnvloeden, specifiek gericht op leerlingen met een migratieachtergrond en is hiermee een aanvulling op de reviewstudie van Desforges en Abouchaar (2003) en Bakker en anderen (2013).

Verder biedt deze review een overzicht van tien factoren die op micro-, meso-, exo- en macrosysteem ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo, de studieloopbaankeuzes van vmbo-leerlingen en het welbevinden van deze leerlingen beïnvloeden. Tevens biedt deze studie generieke overeenkomsten dan wel differentiële verschillen tussen LOB bij leerlingen in het vmbo met of zonder migratieachtergrond. De uitkomsten van deze thesis kunnen dienen als basis voor het opstellen van een conceptueel model om de samenhang voor ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo op te verklaren en om concrete handvatten te bieden voor effectieve interventies om zowel ouderbetrokkenheid bij LOB als het studiekeuzeprocess van vmbo-leerlingen in de onderwijspraktijk te verbeteren.

Naast sterktes van deze studie zijn ook verschillende beperkingen te noemen, zowel van methodologische als inhoudelijke aard (Baarda, 2019). Wat betreft de methodologie van deze thesis, is een *bias* van een focus op factoren die kunnen bijdragen aan het verbeteren van negatieve aspecten van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo van leerlingen met een migratieachtergrond verantwoordelijk voor een onderbelichting van de meer positieve aspecten van leerlingen, ouders en gezinnen met een migratieachtergrond. Verder is het analytisch kader van deze review niet specifiek geoperationaliseerd. Dit is een gemiste kans

omdat operationalisatie van Bronfenbrenners bio-ecologische systeemmodel de repliceerbaarheid van deze studie ten goede komt (Baarda, 2019).

In de onderwijswetenschap ontbreekt het aan een algemeen geaccepteerde consistente conceptualisering en operationalisering van het begrip ouderbetrokkenheid (Bakker & Denessen, 2007; Bakker e.a., 2013). Dit gebrek aan consensus leidt tot een veelheid aan definities en meetinstrumenten, iets wat het begrip enigszins een arbitraire invulling geeft en de validiteit van het begrip niet ten goede komt (Baarda, 2019). Hierdoor dienen de conclusies van deze thesis voorzichtig geïnterpreteerd te worden. Het lijkt verstandig te investeren in een breed gedragen effectief meetinstrument om ouderbetrokkenheid adequaat geoperationaliseerd en valide in beeld te brengen. Verder toont deze overzichtsstudie aan dat veel studies die in dit onderzoek zijn geïncludeerd, gebruikmaken van vragenlijsten gebaseerd op zelfreflectie van ouders ($N = 8$, of 33%, zie Tabel 1 en 2). Vooral in de VS zijn hiermee verschillende grootschalige *surveys* uitgevoerd. De validiteit van deze zelfreflecties van ouders kan betwijfeld worden. Het is hierom belangrijk om naast surveyonderzoek kwalitatieve interviews af te nemen (Adhabi & Anozie, 2017).

Een volgende limitatie is van inhoudelijke aard. Binnen onderwijskundig onderzoek naar de overgang vmbo-mbo ontbreekt het aan longitudinaal onderzoek dat gebruikmaakt van voor- en nametingen rondom deze overgang (Korpershoek e.a., 2016). Een aanbeveling is om met longitudinaal onderzoek enerzijds de wederkerige relaties en interactie-effecten van ouderbetrokkenheid rondom deze overgang in beeld te brengen en anderzijds het studiekeuzeproces van leerlingen met een migratieachtergrond rond deze sectorovergang te meten. Hier zou een overzicht uit kunnen stand komen met effectief bevonden factoren, mechanismen, acties, maatregelen of interventies. De hoeveelheid wetenschappelijke literatuur in deze overzichtsstudie die gebruikmaakt van voor- en nameting is namelijk vrij beperkt ($N = 2$, zie Tabel 1 en 2). Bovendien zijn de internationale studies niet geheel

representatief voor de Nederlandse onderwijssituatie en zijn de pilotstudies uit Nederland weliswaar wetenschappelijke publicaties, maar niet *peer-reviewed*.

Tot slot is in de wetenschappelijke literatuur op microniveau weinig aandacht voor de invloed van vrienden, klasgenoten of *peers* op het studieloopbaankeuzeproces van leerlingen met een migratieachtergrond, terwijl deze invloed voor adolescenten steeds belangrijker is (Erikson, 1968; Schaffer, 1996). Bovendien geven de besproken studies in deze reviewstudie inconsistente bevindingen. Volgens nationale onderzoeken is de invloed van peers op de studieloopbaanontwikkeling nihil (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016; Strijk & Diender, 2016b), terwijl internationale studies aangeven dat deze er wel degelijk toedoet (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bean e.a., 2016; Hughes e.a., 2019; Kewalramani, 2017; Sahin e.a., 2018). Het strekt tot de aanbeveling om bij vervolgonderzoek de invloed van peers mee te nemen, ook op mesoniveau, zodat duidelijk wordt hoe de wisselwerking tussen ouders en peers op microniveau zowel de betrokkenheid van ouders bij het studieloopbaankeuzeproces van hun kind als ook het keuzeproces van de leerling in secundair onderwijs zelf beïnvloedt.

Implicaties

De bevindingen van deze thesis overziend, kunnen in duidelijke aanbevelingen worden omgezet, zowel voor de onderwijswetenschap als voor de onderwijspraktijk.

Aangaande de wetenschappelijke evidentie van de uitkomsten van deze overzichtsstudie is het van belang om ze te repliceren (Baarda, 2019). Het is namelijk de vraag of andere onderzoekers na een vergelijkbaar literatuuronderzoek op het niveau van de vier geneste lagen van Bronfenbrenners bio-ecologische systeemtheorie (micro-, meso-, exo- en macrosysteem) op hetzelfde algemene patroon van een tiental aan vooral generieke, maar ook differentiële factoren komen die van invloed zijn op ouderbetrokkenheid bij LOB van vmbo-leerlingen met een migratieachtergrond.

Daarnaast kunnen de uitkomsten van deze overzichtsstudie dienen als basis voor het

opstellen van een conceptueel model om de samenhang van de invloed van factoren van ouderbetrokkenheid bij LOB in het vmbo voor leerlingen met een migratieachtergrond te verklaren. Het opstellen van een conceptueel model is van belang omdat dit bijdraagt aan het begrip van verbanden tussen variabelen (Robinson e.a., 2015). Het conceptueel model kan bieden als input voor de ontwikkeling concrete handvatten voor effectieve interventies om zowel ouderbetrokkenheid bij LOB als het studiekeuzeprocess van vmbo-leerlingen in de onderwijspraktijk te verbeteren.

Voor de onderwijspraktijk liggen enkele veelbelovende kansen op het gebied van ouderbetrokkenheid bij LOB. Allereerst strekt het tot de aanbeveling om ouders met een migratieachtergrond te adviseren het zoeken van hulpbronnen en netwerken (op microniveau) bij hun kind te stimuleren, zodat ze mogelijk groeien in hun exploratiegedrag en keuzezekerheid (Bhargava e.a., 2017; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2016). Bovendien draagt een breed ondersteunend sociaal netwerk van familie, vrienden en kennissen van interculturele contacten bij aan rolmodellen die de leerling ondersteunen bij het vormen van een realistisch beeld van de studieberoepsmogelijkheden (Bhargava e.a., 2017; Lusse e.a., 2018).

Verder dienen scholen op mesoniveau vroegtijdig te signaleren wanneer ouders met een migratieachtergrond de studieloopbaanondersteuning niet afdoende kunnen vormgeven en leerlingen meer begeleiding nodig hebben (Bodvin e.a., 2019; Nikischer e.a., 2016). Op deze manier kan het bieden van concrete handvatten mogelijk bijdragen aan de studieloopbaanontwikkeling van leerlingen, vroegtijdig schoolverlaten voorkomen en er voor zorgen dat deze leerlingen op het juiste pad blijven (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Bhargava e.a., 2017; Hill e.a., 2018a,b).

Een derde aanbeveling is dat zowel ouders met een migratieachtergrond als scholen op mesoniveau gestimuleerd moeten worden om voldoende energie te stoppen in een succesvolle

samenwerking, zodat dit een positieve bijdrage kan leveren aan het toekomstperspectief van leerlingen (Bean e.a., 2016; Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016a,b). Bovendien lijkt een actieve houding van ouders bij te dragen aan een toename van ouderbetrokkenheid en geeft het bij leerlingen een positieve impuls aan de ontwikkeling van loopbaancompetenties als loopbaanreflectie, werkexploratie en netwerken (Hill e.a., 2018a,b; Lusse e.a., 2018; Morgan, 2019).

Om op microniveau de invloed van een effectief partnerschap en interacties tussen ouders en docenten te garanderen, is het wenselijk dat scholen ouderbetrokkenheid meer in het schoolcurriculum betrekken (Ardura & Pérez-Bitrain, 2018; Morgan, 2019; Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016b). Door de samenwerking en het partnerschap te stimuleren, wordt de motivatie en interesse voor en betrokkenheid bij het bereiken van mijlpalen en stellen van lange termijn-doelen in het studieloopbaankeuzetraject geborgd (Hill e.a., 2018a; Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018, Morgan, 2019). Dit is specifiek belangrijk voor leerlingen met een migratieachtergrond (Barnes & Johnson, 2018; Bean e.a., 2016; Hughes e.a., 2019; Kuijpers e.a., 2018).

Tot slot is het belangrijk om op macroniveau ouderbetrokkenheid als een vervlochten pakket van thuisopdrachten, loopbaangerichte voortgangsgesprekken en interactieve ouderbijeenkomsten aan te bieden dat in vorm, inhoud en timing in samenhang met het onderwijscurriculum op school wordt vormgegeven (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016b). Dit biedt een positieve bijdrage aan de kwaliteit en kwantiteit van de gesprekken tussen leerlingen, ouders en docenten. Bovendien geeft dit vervlochten pakket bij leerlingen een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van loopbaancompetenties en bij ouders stimuleert het de mate van betrokkenheid (Kuijpers e.a., 2018; Lusse e.a., 2018; Strijk & Diender, 2016b). Dit komt de studieloopbaankeuzebegeleiding in het secundair onderwijs van het vmbo ten goede.

Referenties

- Adhabi, E., & Anozie, C. B. (2017). Literature review for the type of interview in qualitative research. *International Journal of Education*, 9(3), 86-97.
- Ardura, D., & Pérez-Bitrián, A. (2018). The effect of motivation on the choice of chemistry in secondary schools: adaptation and validation of the Science Motivation Questionnaire II to Spanish students. *Chemistry Education Research and Practice*, 19(3), 905-918. <https://doi.org/10.1039/C8RP00098K>.
- Baarda, D. B. (2019). *Dit is onderzoek!* Noordhoff Uitgevers.
- Bakker, J., & Denessen, E. (2007). The concept of parent involvement. Some theoretical and empirical considerations. In H. Phtiaka & S. Symeonidou (Eds.), *Schools and families in partnership: Looking in the future* (pp. 238-252). Nicosia: ERNAPE.
- Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M., & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid: een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen* (Projectnr. 411-11-662). Radboud Universiteit Nijmegen.
- Barnes, D. L., & Johnson, O. (2018, October). The influence parent socialization and school environment has on African-American adolescent males' mathematics self-efficacy and engineering career trajectory. In *2018 IEEE Frontiers in Education (FIE) Conference* (pp. 1-7). Institute of Electrical Electronics Engineers. <https://doi.org/10.1109/FIE.2018.8658772>.
- Bean, N., Gnadt, A., Maupin, N., White, S. A., & Andersen, L. (2016). Mind the gap: Student researchers use secondary data to explore disparities in STEM education. *Prairie Journal of Educational Research*, 1(1), 32-54. <https://doi.org/10.4148/2373-0994.1002>.

- Bhargava, S., Bámaca-Colbert, M. Y., Witherspoon, D. P., Pomerantz, E. M., & Robins, R. W. (2017). Examining socio-cultural and neighborhood factors associated with trajectories of Mexican-origin mothers' education-related involvement. *Journal of Youth and Adolescence*, *46*(8), 1789-1804. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0628-6>.
- Bodvin, K., Verschueren, K., & Struyf, E. (2019). Different pathways to student guidance in mainstream primary and secondary education: Results from a parent survey. *International Journal of School and Educational Psychology*, *7*(1), 42-55. <https://doi.org/10.1080/21683603.2018.1469100>.
- Boonk, L., Gijsselaers, H. J. M., Ritzen, H., & Brand-Gruwel, S. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. *Educational Research Review*, *24*, 10-30. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.02.001>.
- Bronfenbrenner, U., (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.) & R. M. Lerner (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development* (pp. 793–828). Wiley.
- Bottia, M. C., Mickelson, R. A., Giersch, J., Stearns, E., & Moller, S. (2018). The role of high school racial composition and opportunities to learn in students' STEM college participation. *Journal of Research in Science Teaching*, *55*(3), 446-476. <https://doi.org/10.1002/tea.21426>.
- Bryant, B. K., Zvonkovic, A. M., & Reynolds, P. (2006). Parenting in relation to child and adolescent vocational development. *Journal of Vocational Behavior*, *69*, 145–175. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2006.02.004>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Jaarrapport Integratie*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2014/47/jaarrapport-integratie-2014>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2021). *Bevolkingsprognose 2020-2070: Veronderstellingen over immigratie*. <https://www-cbs-nl.nl-nl/statistische-trends/2021/bevolkingsprognose-2020-2070-veronderstellingen-over-immigratie?>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2022). *Persoon met een migratieachtergrond*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/persoon-met-een-migratieachtergrond->.

Cherng, H.-Y. (2016). Is all classroom conduct equal? Teacher contact with parents of racial/ethnic minority and immigrant adolescents. *Teachers College Record, 118*, 1-32.

Coll, C.G., Akiba, D., Palacios, N., Bailey, B., Silver, R., DiMartino, L. & Chin, C. (2002). Parental involvement in children's education: Lessons from three immigrant groups. *Parenting: Science and Practice, 2*, 303-324.

Crul, M. (2000). *De sleutel tot succes: over hulp, keuzes en kansen in de schoolloopbanen van Turkse en Marokkaanse jongeren van de tweede generatie*. Het Spinhuis.

Crul, M. (2015). Is education the pathway to success? A comparison of second generation Turkish professionals in Sweden, France, Germany and The Netherlands. *European Journal of Education, 50*, 325-339. <https://doi.org/10.1111/ejed.12133>.

Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227-268.

- De Jong, M. & Nelis, H. (2018). *Help, onze school is gekleurd! De toekomst begint in het onderwijs*. Nijgh en Van Ditmar.
- De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeprocess van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. SEOR, Erasmus School of Economics.
- Desforges, C., & Abouchaar, A. (2003) *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review* (Report No. 433). Department for Education and Skills.
- De Geus, W., & Bisschop, P. (2017). *Licht op schaduwonderwijs. Onderzoek naar deelname aan en uitgaven voor schaduwonderwijs*. SEO Economisch Onderwijs/Oberon.
- De Winter-Koçak, S., & Badou, M. (2020). *Schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond*. Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- De Winter-Koçak, S., Klooster, E., Day, M. & Mehlbaum, S. (2018). *Kiezen voor politie: een onderzoek onder mbo-studenten met een migratieachtergrond in het veiligheidsdomein*. Verwey-Jonker Instituut.
- Dietrich, J., & Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 109-119.
<https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.03.005>.
- Dormeier Freire, A. & Giang, H.T. (2012). The role of family in vocational education and training choices: A case study in Vietnam. *International Studies in Sociology of Education*, 22, 237-257. <https://doi.org/10.1080/09620214.2012.737692>.
- Driessen, G., Smit, F., & Klaassen, C. (2010). Connecting ethnic minority parents to school: from empirical research to practical suggestions. *Journal of Educational Research* 4(1), 1-12.
- Elffers, L. (2011). *The transition to post-secondary vocational education: Students' entrance,*

- experiences, and attainment*. Universiteit van Amsterdam.
- Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (2nd ed.). Westview. <https://doi.org/10.4324/9780429494673>.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. W. W. Norton Company.
- Fan, W., & Williams, C. M. (2010). The effects of parental involvement on students' academic self-efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational Psychology*, 30(1), 53-74. <https://doi.org/10.1080/01443410903353302>.
- Fouarge, D., Künn, A. & Mommers, A. (2016). *Studiekeuze en arbeidsmarkt: Literatuurstudie*. Research Centre for Education and the Labour Market.
- Fouarge, D., Künn, A. & Punt, D. (2017). *De rol van arbeidsmarktinformatie in de opleidingskeuze van mbo'ers*. Research Centre for Education and the Labour Market.
- Gelderblom, A., Hardonk, L., De Koning, J., & De Vleeshouwer, E. (2021). *Effectiviteit van LOB-interventies. Literatuurstudie*. SEOR, Erasmus School of Economics.
- Gottlieb, J. J. (2018). STEM career aspirations in Black, Hispanic, and White ninth-grade students. *Journal of Research in Science Teaching*, 55(10), 1365-1392. <https://doi.org/10.1002/tea.21456>.
- Groeneveld, M. & Van Steensel, K. (2009). Kenmerkend vmbo. *Een vergelijkend onderzoek naar de kenmerken van vmbo-leerlingen en de generatie Einstein*. Hiteq centrum van innovatie.
- Hamstra, D. G., & Van den Ende, J. (2006). *De vmbo-leerling. Onderwijspedagogische- en ontwikkelingspsychologische theorieën*. Christelijk Pedagogisch Studiecentrum.
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start: De school verlaten zonder startkwalificatie*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hill, N. E., & Tyson, D.F. (2009). Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*,

45(3), 740-763. <https://doi.org/10.1037%2Fa0015362>.

Hill, N. E., Liang, B., Bravo, D. Y., Price, M., Polk, W., Perella, J., & Savitz-Romer, M.

(2018). Adolescents' perceptions of the economy: Its association with academic engagement and the role of school-based and parental relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(5), 895-915. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0802-5>.

Hill, N. E., Liang, B., Price, M., Polk, W., Perella, J., & Savitz-Romer, M. (2018).

Envisioning a meaningful future and academic engagement: The role of parenting practices and school-based relationships. *Psychology in the Schools*, 55(6), 595-608. <https://doi.org/10.1002/pits.22146>.

Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. W. (2005). *Final performance report for OERI Grant 3 R305T010673. The social context of parental involvement: A path to enhanced achievement*. Vanderbilt University.

Hotchkiss, L., & Borow, H. (1996). Sociological perspectives on work and career development. *Career Choice and Development*, 3, 281-334.

Hughes, R. P., Kimball, E. W., & Koricich, A. (2019). The dual commodification of college-going: Individual and institutional influences on access and choice. In *Higher education: Handbook of theory and research* (pp. 415-477). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-03457-3_10.

Huijnk, W. & Andriessen, I. (2016). *Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jennissen, R., Engbersen, G., Bokhorst, M., & Bovens, M. (2018). *De nieuw verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Jeynes, W. H. (2007). The relationship between parental involvement and urban secondary

- school student academic achievement: A meta-analysis. *Urban Education*, 42(1), 82-110. <https://doi.org/10.1177/0042085906293818>.
- Keller, B. K. (2004). *Parental behaviors that influence adolescents' career development*. Career Convergence.
- Kewalramani, M. S. (2017). *The interplay of parental and career counsellors' influences in shaping immigrant children's subject choices and career pathway decisions in Australia* (Doctoral dissertation, Faculty of Education, Monash University).
- Kewalramani, S., & Phillipson, S. (2020). Parental role in shaping immigrant children's subject choices and career pathway decisions in Australia. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 20(1), 79-99. <https://doi.org/10.1007/s10775-019-09395-2>.
- Kim, M. (2014). Family background, students' academic self-efficacy, and students' career and life success expectations. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36(4), 395–407. <https://doi.org/10.1007/s10447-014-9216-1>.
- Klaassen, C., Vreugdenhil, B., & Boonk, L. (2011). *Ouders en de loopbaanoriëntatie van hun kinderen*. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Korpershoek, H., Beijer, C., Spithoff, M., Naaijer, H. M., Timmermans, A. C., van Rooijen, M., Vugteveen, J., & Opdenakker, M.-C. (2016). *Overgangen en aansluitingen in het onderwijs. Deelrapportage 1: reviewstudie naar de po-vo en de vmbo-mbo overgang*. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs.
- Kuijpers, M., & Meijers, F. (2012). *Leren luisteren en loopbaanleren. De effecten van een professionaliseringstraject voor mbo-docenten*. Trioprint Grafisch Centrum.
- Kuijpers, M., Strijk, M., Lusse, M., & van Schie, L. (2018). *Ouderbetrokkenheid bij loopbaanontwikkeling van vmbo-leerlingen. Onderzoek m.b.t. het City Deal project preventie jeugdwerkloosheid migrantenjongeren*. Hogeschool Rotterdam.

- Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W. & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Vrije Universiteit Brussel / Katholieke Universiteit Leuven.
- Lindblad, M., Lundahl, L. (2020). Winding paths through school and after: Young Swedes of migrant origin who failed in upper secondary school. In: Brunila, K., & Lundahl, L. (Eds.), *Youth on the move: Tendencies and tensions in youth policies and practices* (pp. 79-99). Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-3-5>.
- Lusse, M. E. A. (2013). *Een kwestie van vertrouwen. Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*. Rotterdam University Press.
- Lusse, M. E. A., Kuijpers, M., & Strijk, M. B. (2016). *Handreiking (startversie): Ouderbetrokkenheid bij studiekeuze en loopbaanoriëntatie*. Hogeschool Rotterdam.
- Lusse, M. E. A., Kuijpers, M., Strijk, M. B., Diender, A., & Hermans, A. (2018). *Handreiking ouders en LOB voor het vmbo*. Hogeschool Rotterdam.
- McWayne, C., Hampton, V., Fantuzzo, J., Cohen, H. L., & Sekino, Y. (2004). A multivariate examination of parent involvement and the social and academic competencies of urban kindergarten children. *Psychology in the Schools*, 41(3), 363-377. <https://doi.org/10.1002/pits.10163>.
- Meng, C., Van Broekhoven, K., Sijbers, E. & Huijgen, T. (2016). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015*. (ROA Reports; No. 002). Research Centre for Education and the Labour Market.
- Morgan, K. K. (2019). Preparing students for the twenty-first century through family engagement in postsecondary and workforce readiness. In *Achieving Inclusive*

- Education in the Caribbean and Beyond* (pp. 145-170). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15769-2_9.
- Mwangi, C. A. G., Cabrera, A. F., & Kurban, E. R. (2019). Connecting school and home: Examining parental and school involvement in readiness for college through multilevel SEM. *Research in Higher Education*, 60(4), 553-575. <https://doi.org/10.1007/s11162-018-9520-4>.
- Neuvel, J. & van Esch, W. (2010). *Opleidingsniveau en beroepsrichting in de doorstroom van vmbo naar mbo: Keuzes en gevolgen voor de schoolloopbaan*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Nikischer, A. B., Weis, L., & Dominguez, R. (2016). Differential access to high school counseling, postsecondary destinations, and STEM careers. *Teachers College Record*, 118(11), 1-36. <https://doi.org/10.1177/016146811611801102>.
- Oomen, A. (2010). *Ouders en de loopbaan van hun kind. Onderzoeksrapportage*. Administratieprogramma's Onderwijs.
- Paat, Y. F. (2013). Working with immigrant children and their families: An application of Bronfenbrenner's ecological systems theory. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23(8), 954-966. <https://doi.org/10.1080/10911359.2013.800007>.
- Park, J. H., Rojewski, J. W., & Lee, I. H. (2018). Determinants of adolescents' career development competencies in junior secondary schools of South Korea. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 18(1), 1-25. <https://doi.org/10.1007/s10775-017-9342-5>.
- Petit, R., van Esch, W., van der Meer, M., & Smulders, H. (2013). *Kansen en keuzes voor de toekomst. Routes in het onderwijs en naar de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtonen*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Robinson, S., Arbez, G., Birta L. G., Tolk, A., & Wagner, G. (2015). Conceptual modelling:

- Defenition, purpose and benefits. In: Yilmaz, L., Chan, W. K. V., Moon, I., Roeder, T. M. K., Macal, C., & Rossetti, M.D. (Eds.), *Proceedings of the 2015 Winter Simulation Conference* (pp. 2812-2826). Institute of Electrical Electronics Engineers.
- Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). Pygmalion in the classroom. *The Urban Review*, 3(1), 16-20.
- Pomerantz, E.M., Moorman, E.A., & Litwack, S.D. (2007). The how, whom, and why of parents' involvement in children's academic lives: More is not always better. *Review of Educational Research*, 77(3), 373-410. <https://doi.org/10.3102%2F003465430305567>.
- Sahin, A., Ekmekci, A., & Waxman, H. C. (2018). Collective effects of individual, behavioral, and contextual factors on high school students' future STEM career plans. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 16(1), 69-89. <https://doi.org/10.1007/s10763-017-9847-x>.
- Schaffer, H. R. (1996). *Social development*. Blackwell.
- Schut, K., Kuijpers, M., & Lamé, M. (2013). Scholieren eisen tijd en begeleiding voor hun loopbaan. Verkregen van de LAKS website: <https://www.laks.nl/uploads/pdf/Publicaties/eindrapport%20Scholieren%20eisen%20tijd%20en%20begeleiding%20voor%20hun%20loopbaan%20-%20LAKS,%20april%202013.pdf>.
- Smit, F., Driessen, G. & Doesborgh, J. (2005). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: Tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam*. Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen.
- Stimuleringsproject LOB (2015). *Eindrapportage Stimuleringsproject LOB in het mbo*. MBO Diensten.
- Stokking, K. M., de la Rive Box, A. D. M., & de Mooij, A. M. (2004). *Spelen met je toekomst. Ervaringen van leerlingen met het programma The Real Game* (Project Nr.

03.1.3.III.). Onderwijskunde Universiteit Utrecht.

Strijk, M., & Diender, A. (2016a). *Ouderbetrokkenheid bij loopbaanoriëntatie: Eerste inzichten project 'Leerling, ouders en school samen voor de loopbaan'*. Hogeschool Rotterdam.

Strijk, M., & Diender, A. (2016b). *Leerling, ouders en school samen voor de loopbaan. Plannen maken in co-creatie*. Hogeschool Rotterdam.

Terwel, J., Rodrigues, R., & Van de Koot-Dees, D. (2011). *Tussen afkomst en toekomst. Casestudies naar de schoolloopbanen van leerlingen van 10-21 jaar*. Garant.

Tudge, J. R. H., Mokra, I., Hatfield, B., & Karnik, R. B. (2009). Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development. *Journal of Family Theory and Review*, 1, 198–210. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2009.00026.x>

Ule, M., Živoder, A., & du Bois-Reymond, M. (2015). 'Simply the best for my children': Patterns of parental involvement in education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 28(3), 329-348. <https://doi.org/10.1080/09518398.2014.987852>.

Van den Berg, E., Heyma, A., Mulder, J., Brekelmans, J., & Voncken, E. (2017). *Vernieuwing van het vmbo. Reconstructie van de beleidstheorie*. SEO Economisch Onderzoek.

Van Eck, E., Heemskerk, I.M.C.C., Klaassen, C., & Vreugdenhil, B. (2013). *Big Picture Learning en de ondersteuning van ouders*. Kohnstamm Instituut / Radboud Universiteit.

Van Esch, W. (2011). *De kleur van het middelbaar beroepsonderwijs. Een overzichtsstudie naar allochtonen in het mbo*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Van Esch, W., Petit, R., Neuvel, J., & Karsten, S. (2011). *Sociaal kapitaal in het mbo: slagboom of hefboom? Onderzoek onder mbo'ers en docenten*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Sondejker, F., & Van der Hoff, M. (2019).

Programmeringsonderzoek vmbo-studiekeuzes en mbo-arbeidsmarkt voor jongeren met een migratieachtergrond. Verwey-Jonker Instituut.

Vansteenkiste, M., Soenens, B., Sierens, E., & Lens, W. (2005). Hoe kunnen we leren en presteren bevorderen? Een autonomie-ondersteunend versus controlerend schoolklimaat. *Caleidoscoop*, 17, 18-25.

Van Zenderen, K.L.J., Maier, R. M., De Graaf, W.A.W. & Knijn, G.C.M. (2011).

Re-integratie van allochtone vroegtijdige schoolverlaters. Stichting Instituut Gak.

Vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs (2022). *Enkele concrete maatregelen voor LOB*. <https://www.voraad.nl/themas/onderwijsvergangen/onderwerpen/lob#:~:text=Enkele%20concrete%20maatregelen%20voor%20het,hel%20loopbaandossier%20een%20verplicht%20onderdeel>.

Wambu, G. W., & Nkabinde, Z. P. (2019). Supporting immigrant children in college and career readiness: Implications for teachers and school counsellors. In G. Onchwari, & J. Keengwe (Eds.), *Handbook of research on engaging immigrant families and promoting academic success for English language learners* (pp. 246-268). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-8283-0.ch013>.

Warps, J. (2013). *LOB en studiesucces. Onderzoek naar de opbrengst van LOB op basis van de Startmonitor 2012-2013*. ResearchNed.

Watson, M., & McMahon, M. (2005). Children's career development: A research review from a learning perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 119-132. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.08.011>.

Wolff, R.P. (2013). *Presteren op vreemde bodem: Een onderzoek naar sociale hulpbronnen en de leeromgeving als studiesuccesfactoren voor niet-westerse allochtone studenten in het Nederlandse hoger onderwijs (1997-2010)*. Universiteit van Amsterdam.

Young, R. A., Valach, L., Ball, J., Paseluikho, M. A., Wong, Y. S., DeVries, R. J., McLean, H., & Turkel, H. (2001). Career development in adolescence as a family project.

Journal of Counseling Psychology, 48(2), 190–202. [https://doi.org/10.1037/0022-](https://doi.org/10.1037/0022-0167.48.2.190)

0167.48.2.190.